VJEKOSLAV·CVETIŠIĆ

SA·PLANINA I·GORA

1845

Zdenka Hagenauer

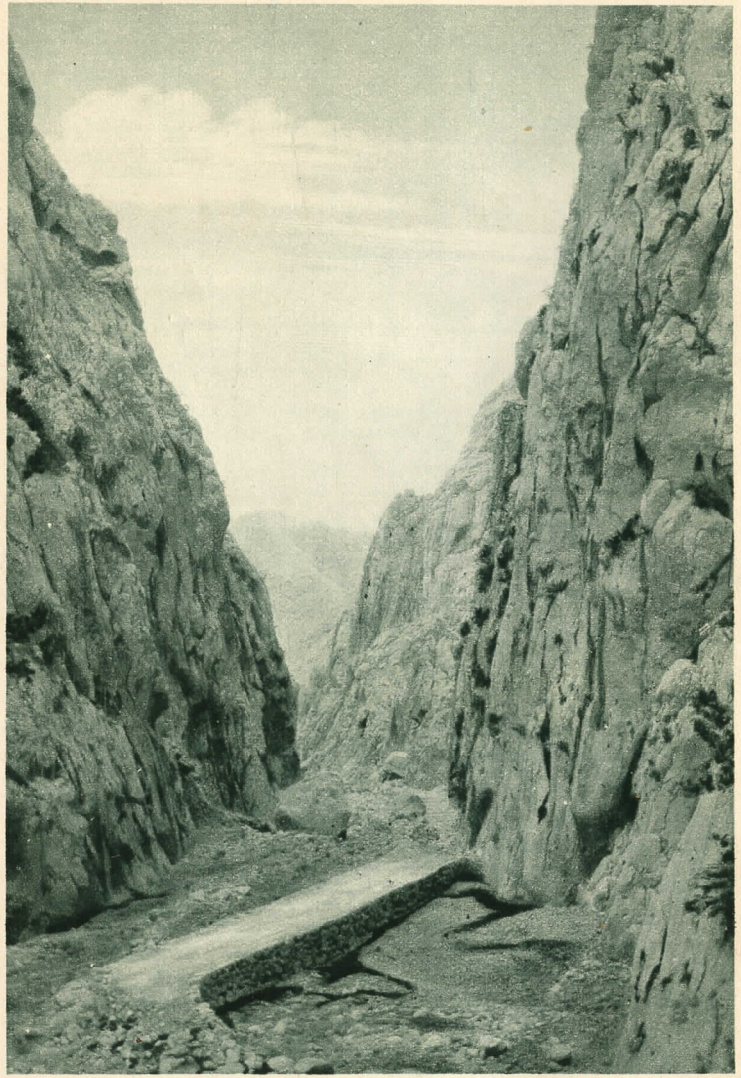

VELIKA PAKLENICA U JUŽNOM VELEBITU

VJEKOSLAV CVETIŠIĆ:

SA PLANINA I GORA

(ZAPISCI PLANINARA)

SA 15 SLIKA

1925

TISAK TIPOGRAFIJE D. D. ZAGREB.

OMOTNI LIST IZRADIO PROF. TOMISLAV KRIZMAN

Planinar je idealista
nesebičan, požrtvovan,
neumoran.

Noć na Sv. Brdu

Bilo je koncem kolovoza, kad smo jednog poslije podneva sjedili na vrhu Sv. Brda, odmarali se od napora toga dana i nasladjivali širokom panoramom okolo nas. Okružuje nas nepregledna pustinja sivoga kamenja Velebitskog Gorja, u dugom nizu različitih slika, sve jedna zanimivija od druge. Ushićeni razgledom neprestano svraćamo poglede na Tulove grede, — piramidu do piramide, obelisk do obeliska, a oko njih slikovito se izmjenjuju proplanci, široke uvale i gole gromače kamenja sve tamo do borove šumice na Močilima i Rujnu. Pod nama u vijugastoj pruzi ruše se raspucane hridi u klance Male Paklenice, što se usjekla ko nož u te goljeti sve do mora.

Što se sunce više nagibalo k moru, bivao je zrak sve mutniji, a sunčani traci palili su živo kroz sivu koprenu vlage, što se kupila u zraku i spuštala tiho na vrhove Crvenoga Kuka, Buljme, Vaganskoga vrha i Badnja, dok je Visočica bila već pokrivena sivo modrikastim velom. Novigradsko more, tiho kao gorsko jezero, sječe brodić malen poput školjke, ostavlja za sobom crnu nit od dima i dugu prugu u moru.

Čim je utonulo sunce sve se užurbalo u tim planinama. Sa travnika i visokih duliba gone gorštaci u modrim zobuncima i crvenkapama gusta stada ovaca u pastirske stanove, a do nas dopiru ko zujanje pčelica tihi zvuci pastirske frule i zvonca ovna predvodnika. Nekoliko orlova diglo se sa kukova Badnja, kruže nad našim glavama, kao da pitaju, što se ova dva božja stvora ugnjezdila u ovoj goljeti i carstvu samo krilatih stvorova?

Kad se sunce tiho spustilo daleko u moru, sidjemo do uvale, nekih dvije sto metara ispod vrha, gdje smo ostavili našu prtljagu i razapeli šator, večerali ovčjeg mlijeka i sira škripavca, što smo ga putem od pastira zamijenili za šaku duhana. Poslije večere sabirali smo pločasto kamenje, da popločimo tlo ispod našeg šatora, jer na daleko nismo našli pedalj ravne zemlje, ni rukovjet trave.

Smračilo se i večer je dočekao tajinstveni mrmor ove široke prirode oko nas i pod nama. Sve gušća koprena spuštala se nad domovinu ovih slikovitih idila. Počeo je da struji hladan vjetrić sa Dolaca, Badnja ili bog zna sa kojih daljina i svirao večernju pjesmu na razapetim žicama našeg šatora. Zrak je bivao težak, zasičen vlagom. Uvučemo se u naš ležaj i zamotamo u gunjac, a kroz uski otvor našeg šatora slali smo misli u beskrajnu tamu zamagljenoga neba, ko da želimo čuti, što je u to doba ondje sakriveno....

Sporo odmiču dugi časovi. Sve čudniji i tajinstveniji mrmor prolazi vaselenom, mrmor tajinstvene snage, što pomiče taj svemir.

— Čini mi se da netko vozi, ko da bi kola štropotala, — prošapne u polusnu moj drug i uvuče još dublje glavu u zobunac.

Ogledam se kroz otvor šatora. Nigdje nikoga. Crna noć i vjetar, hladan, neprijatan, sve jače udara u tanke stijene našeg šatora. Gore na nebu naglo putuju od juga tamni oblaci. Pogledam na sat. Ponoć je još daleko. Svladao me napor toga dana i usnem... kao da čujem uzburkano, razjareno more, što lomi obale klisurastog Velebita i ziba ga na valovima kao školjku.

Probudio nas obojicu u isti mah daleki bljesak na nebu i fićuk sve hladnijega vjetra. Nad našim glavama bore se Jug i Sjever. Sve snažniji valovi vjetra sad s lijeva, sad s desna udaraju o šator, a nebom prolazi tutanj daleke munje. Po malo ritmički udara kiša o naš platneni krov. Bože moj, što će noćas još biti!... Moj drug kroz zube nešto mrmori, sjedne, ne može da spava, pripaljuje si cigaretu...

... Pred očima nam užasno zablješti. Stresemo se na gvozdeni udarac groma, a po tom sve omrkne. Spustio se pljusak kao iz kabla. Munje sijevaju, nebo grmi, iz prolomljenih oblaka cure mlazovi vode, bjesni sve silnije strašni vjetar. Proljeću nam mozgom grozne misli: — Gdje smo to mi? Što će biti s nama ove strašne noći?

Grčevito i bez riječi držimo rubove našeg šatora, a ispod nas curkom curi potočić mrzle kiše. — Zar Vi znate, što je to smrtni strah pred tim razornim

silama svemira, što se urotile protiv dva komarca u toj pustinji i osami Velebitskih planina? — Pojmite li vi čuvstva dvaju ljudskih stvorova u toj pustinji, što bez riječi zure u crnu noć i nemaju pomoći odnikale, — prepušteni sami sebi i ovim crnim silama, što tresu bregovima i hridinama? Dospjeli smo u začarani ponor prirode, u kojemu se bore elementi, što lome i bacaju ladju usred mora i kidaju klisure sa ovih vrhova. U pandžama smo nekog djavla, pomislim u sebi, ne znajući što da radimo i što da počnemo . . .

Sjedimo u toj paklenoj tami zgureni pod tim našim malenim krovom, što nas dijeli od svemira i slušamo kucanje svoga srca. Promočili i prozebli do kosti, hučemo u prste i čekamo . . . . . gotovo u rezignaciji radjanje dana u crnosivoj gustoj magli, što nas obuhvatila zadahom vlage i studeni. Svega je naokolo nestalo. U silnim valovima bure valjala se gusta magla, bacala u vis i opet survala u dol udarajući u oštre klisure. Što da počnemo? Kuda da odemo? Sati odmiču sporo. Ne vidimo ni pet koraka pred sobom. — Eto, — sada smo u onom brvnu od magle, što smo ga toliko puta gledali s mora nad Velebitom, — primjetim mom drugu. Drugačija je to bura od one u Alpama, drugačija je to magla od one na Triglavu! Ova je strašnija, teška i mračna, u njezinom se dohvatu sve ledeni, zamrije, propada . . .

Moj se drug snuždio, ne odgovara, zlovoljan je. Hoću da ga udobrovoljim, zbijam šale, pjevuckam, postaje ujedljiv. Razumijem ga. Prikrivam moju te-

MEDVEDJAK KOD LIČA

KRKA

žinu u duši i osjećam s njime, koliko da je i zanimivo, toliko je i neugodno proživljavati ovake dogadjaje daleko od doma, u tim pustim planinama. Nema sunca, a magla sjela ovdje da vjekuje. Založimo nešto čaja i keksa i žurimo se da spremimo stvari i da odemo. Ali kuda? Kuda? Bože moj!... Stojimo mučaljivi kraj naših torba i u duhu crtamo si smjer puta, što ima da vodi preko klisura i gromača do Ivinih Vodica. Kud ćemo u toj beznadnoj magli?... Podne je već davno prošlo...

... Bilo je oko dva sata, kad je magla postajala svjetlija. U nas je ušao neki nemir. Neka neodoljiva težnja, da ostavimo ovo strašno mjesto i da odemo bilo kuda.

— Što je ovo pred nama? — Da to nije Crveni Kuk?

Oko ne može razlučiti u tom bijelom dimu kamena od magle. Kakovi su to dragulji prosuti oko nas po kamenju? Magla se dizala kao avet iz tih dulíba i gudura. Pomolile se britke stijene Buljme, zeleno-sive valovite uvale Dolaca, gudure Paklenice. Gore, sve same gore i planine, nama poznate i opet drage! Borova šuma, prekrasna stara borova šuma u Močilima, a pod njima uzburkano more, čiji se valovi bijele kao jata galebova.

Ah! — To je opet krajina idila, domovina pastira i gorštaka u crvenkapama i modrim zobuncima, što se pomiču za stadom i sviraju u frulu.

— Žurno naprijed! Nema klonulosti, nema umora. Veseli smo i puni čvrste volje, ko da smo

svu noć mirno prospavali. Ne osjećamo ni jake valove mrzle bure, što siječe taj kristalni uzduh i dozivljemo iz sveg grla pastire, što se kao sitni mravi pomiču dulibama.

— Hojaho! o—o—o lodjekuje sa svih strana...

Spuštamo se oprezno pod teškim teretom naših naprtnjača po mokrom skliskom kamenju na Ivine Vodice. Što dublje silazimo u bukovu šumu ispremješanu borom i omorikom, to dopiru jasniji glasovi zvonca od ovaca i frule pastira.

Evo nas na Ivinim Vodicama, kraj zapuštene zidane kučice, što ju nekad podigao knez Borelli za radnike, što su tražili rudu. Kraj nje maleni izvorić svježe vode, što se kap po kap sabire u malenoj udubini obloženoj drvom. Tu smo se okrepili, nakon toliko dana žednje za svježom vodom i plazenja po tim vrletima.

Ovdje nas poslije noćasne bure dočekala veličanstvena večer. Sa vrhova Klimente dopire do nas svježi božanski miris stare borove šume. Oko nas prekrasna panorama Velebita, što ga obasjava večernje sunce od Sv. Brda do Paklenice. Zrcali se sav u zlatu Jerkovac, Kom, Novigradsko more, Dalmacija i otoci! S našega proplanka gledamo u Močila, gdje se stisla tri do četiri pastirska stana sa gustim stadom ovaca, što gmižu pasući po pašnjacima.

Divimo se ovoj pjesmi veličanstvenoga kraja, dok nas u tom zanosu u malo ne uplaši maleno bosonogo čobanče, što nas odnekale opazilo i plačući nam u brzo ispripovjedilo, kako se tamo kraj panja tuku

dva čobana, jedan drugog hoće da utuče zbog ovce. Moj je drug držao, da nije uputno da se umješamo u te raspre, no mali je tako grčevito sklapao ruke, da smo pošli konačno s njime.

Imali smo što da vidimo! — Dva kršna odrasla čobana, drže svaki od njih u desnici kamen i udaraju se njime. Jedan krvari iz nosa, drugome se crveni čelo.

— Zar u tom svetom miru ovih divnih planina imade tolike mržnje i jada? Zar u tom idealizmu i poeziji tih krasnih krajeva imade toliko niske strasti i gorčine!

Kad nas opaze prenu se, no za čas polete opet jedan spram drugoga i nesmiljeno nastave borbu. Nastojimo da ih rastavimo i stojeći medju njima, kušamo ih saslušati u dugim, beskonačnim razglabanjima njihove raspre.

... Bože moj, i u ovim svetim visinama obnavlja se ona vječna tragedija braće — nebraće. Zar i u ovom čistom kristalnom zraku, što se dotiče samoga neba, zar je i ovdje zakon pravo jačega? Sve se evo urotilo protiv našeg planinarskog idealizma i elementi prirode i ljudska strast, da utuku u nama poeziju ovih krajeva, što ih je naša mašta uzvisivala do neba...

Naša je volja ali neslomljiva, naša odvažnost i ustrajnost toliko već jaka i otvrdnula, da s manje boli u srcu podnašamo tragedije svagdašnjega života oko nas i nepogode prirode, hoćemo da uvjerimo sami sebe, da nema u prirodi zaprijeka, što

ih ne bi čvrsta ljudska volja i energija savladale i za to jedva dočekasmo ranu zoru, da se verući niz strme hridi visokih klisura spuštamo u ponore i lomivrate Male Paklenice, gdje smo imali novih doživljaja i do sada još nevidjenih čuda, što ih stvara divlja priroda u tom kraškom gorju.

— Ko to učini? Koja sila slomi te hridi, te klisure? Stojimo i divimo se, kako strme voderine u silnim provalijama Male Paklenice odroniše ogromno kamenje, što se navaljalo u velike gromače, što ih bujice na mjestima podrovale.

Spuštamo se oprezno u provaliju, što biva sve uža, a pomažu nam čobani, noseći naše teške torbe i sretni što mogu s nami, jer sami ne zalaze u te ponore, plašeći se već od djetinjstva najfantastičnijim pričama i o samome djavlu, koji da sjedi ovdje u dnu ovih provalija.

Po okresanim zidinama sudiš kojom snagom ovuda navale valovi bujice, što kotrlja ogromno kamenje i nestaje u crnim pukotinama i bezdnima, da opet niže na stotine i stotine metara udaljenosti izbija na površinu i tako sve dalje, dok je konačno nestaje sa površine tog kamenja. Pastiri utrše gdje gdje stazu, da se spuste po zabludjelu ovcu i to velikim oprezom, jer kažu, da imade ovdje zmija, koje jednim ujedom obore i vola.

Ne nadjosmo nijedne. Sinoćnja ih oluja podavila ili zatjerala u duboka kamena duplja. Dodjosmo dolje u dno kaosa kamenja i stijena, što se dizale visoko nad nama raspucane i oštre naokolo i suzavale u uzane otvore, kroz koje nam se smješilo

plavetno nebo. Uplašismo divlje golubove, što su u jatama udarajući tvrdo krilima u čas preletjeli sunovrate od više stotina metara, — jedini živi stvorovi, što smo ih tog dana ovdje vidjeli. Čitavi vedri sunčani dan prolazi nam u veranju tim provalijama, iz jedne silazeći u drugu, a da ne prodjosmo ni četvrt puta Male Paklenice. Pod večer se uspnemo na Močila na konak, a jutrom narednoga dana nastavimo put tim romantičnim divljim i pustim fjordom, što se usjekao u taj kaos Velebitskog kamenja sve tamo do mora ispod Selina.

Zimi na vrhu Medvedjaka

Osebujan brijeg! Čarobna gora Gorskoga Kotara i Primorskoga Krša! U visini našeg Sljemena, a po veličajnom razgledu sa vrha takmiti se može sa Golicom u Karavankama. Nema u nas planinarskog izleta u zimi za vedra i sunčana dana, koji bi idealnom planinaru naplatio trud i muku tolikim obiljem užitka i bezbrojnim nizom krasnih slika u više od sto kilometara širokoj panorami brijegova i mora, — kao izlet na naš dragi bijeli Medvedjak. Utisci s njegovog vrha za jednog sunčanog zimskog dana, ostavljaju neizbrisive uspomene u svačijoj duši, koja umije da čuvstvuje i da se oduševi.

... Bilo je vrijeme poklada, a noći vedre i studene, jedna krasnija od druge, mame nas u planinu, da se otresemo duhe i prašine plesnih dvorana i zadimljenih barova, te se naužijemo kristalnog zraka, zimskih čara u čistoj prirodi, uz nestrpljivu izvedljivost da vidimo, što je u to doba ondje sakriveno. Udružiti u društvance nekoliko drugova istih misli, jake volje i iskušane ustrajnosti, što se mogu i bez razmišljaja osmjeliti na zimske pute gorskih krajeva, nije bilo ni lagano ni uvjek uspješno. Konačno je spretnim kompromisima uspjelo, da se na

stanici kod noćnog vlaka skupilo društvance od triju planinara, kojima se pridružila i sestra jednoga od njih, dakako sa svojim zaručnikom, prokuristom jednog zavoda. Zapravo je uspjelo njoj, — toj temperamentnoj crnooki, zabavnoj i duhovitoj družici, — složiti srodne duše i osmjeliti svog zaručnika, da ju prati na toj prvoj njezinoj zimskoj turi. — Tog dobrodušnog čovjeka, koji je pokorno radio sve i jeo sve, što mu zaručnica nudila i po nešto širem obujmu njegove vanjštine sudio si, da se rado podaje čuvstvu odmaranja. Za njega je bio ovaj pohod u to doba znatan dogodjaj, a već sama pomisao na noćnu vožnju bila mu je odvratna i neprijatna, jer je u životu vazda jeo, radio i spavao sve u svoje vrijeme. — Kuda će? I zašto? Krzmao je i saljetavao pitanjima, ali sve to nije ništa hasnilo, jer je u njezinom prijatnome smiješku i nepomičnom pogledu bilo mnogo i drske odlučnosti, baš kao da ga više i ne čuje.

... Vlak prepun putnika, sve se gura laktovima. Tijesno je, smradno i zadušljivo. Ulaze bukom šumski radnici, garavih obraza i crnih ruku, vrzu se punim vrečama lonaca, zdjela, kotlova, užeta i pila. Viču, dozivlju, pale lule, razgovaraju, pljuckaju i po malo piju. Vlak odmiče sporo, naslanjaš glavu, spavati se neda. Kroz prozore vlaka, išaranima ledenim ružama svijetli mjesec i po sjenama, što su brzo izmicale ispred očiju mrzlovoljastih putnika, sudili su, da putuju gorskim krajem gustih šuma i brežuljaka, pokrivenih snijegom. Vlak sopti uzbrdo, siječe brda, klance, šume, ulazi u tunele i opet

usopljen bukom izadje. Nama je duga, teška noć. Prokuristu-zaručniku strašna noć u tom gnjilom zraku lula i kapule, ne može ni da razgovara ni da drijema. Ispod njegovoga mrka pogleda uzburkalo se srce i ujedljivo se obraća na pojedinca: — Vi shvaćate, što hoću da pitam? — Da li će nam taj čuveni Medvedjak stostruko naplatiti ovu strašnu noć? Ogorčivalo ga, što ostali, pa ni sama družica ne slute njegovu tešku muku neispavane noći. Sve do jutra mučio je svoj duh i misleći suviše na svoje zdravlje, griskao ko za inat podjednako kolačiće i slatkiše, ispijao češće koju čašicu rakije i uzdisao kako je nesnosno i vruće...

Jaki žvižduk parostroja zareže u bistrinu gorskog kraja i zimskog jutra, što je svitalo. Vlak stane na Liču. Silazimo brzo iz tog smrada i noćne vlage, zagazimo u visoki snijeg, i drhćemo od studeni. Drhće ugojeni prokurista i družica i cvokoću zubima. A kad za čas izmače ispred očiju naš vlak, začudjeno se svi ogledavaju po tom gorskom kraju, što mu zima posvema izmjenila lice ljetnih i proljetnih šuma, hridi i klisura, što iz njih proviruju. Osamljenost i tišina. Nigdje kuće ni naselja, osim zidane stanice na rubu duboke šumske uvale. pritisnuta pod težinom snijega tužno se snuždila. U nju ulazi jedini živi stvor, željeznički stražar u bundi, svjetiljkom u ruci. Sa sjevera zatvorena Crnim vrhom, što mu u dnu podrezali pećine, da bude mjesta za prolaz vlaka. Sa istoka visoki Kobiljak sa gustim omorikama kao igle na poledjini ježa, a iz utrobe se toga brijega dimi, jer je čas prije projurio iz tunela vlak.

ALJAŽEV DOM I TRIGLAV SA SJEVERNOM STIJENOM

Desno tamo Veliki i Mali Štrbac, a pred nama ravno bijeli Medvedjak!

Zamrlo je soptanje vlaka, zašutilo društvance, nas trojica i družica jedva dočekasmo čas, da se spuštamo niz pusti snijeg i bodrimo ozlovoljenoga prokuristu, što rezignirano koraca za društvancem i hoće bilo kuda da se vrati, samo ne u tu pustinju od snijega i u te neprohodne šume, gdje nema živog stvora, već ta jedina i osamljena stanica ko u romanima Dostojevskoga i Korolenka.

U crnoj šumi tama, guste snijegom pokrivene krošnje visokih omorika i jela zastrle nam poglede u nebo i ono nekoliko rastrganih jaganjaca, što je plovilo po njemu. Zapirio je gdjekad tihi mlaz studenog vjetra, zanjihao pod teškim snijegom zavinutu granu omorike i jele i ko da čuješ kako zuji jutarnja glazba šumskog kraja od visoke omorike i jele do širokoga bora, izmedju litica i klisura, što se bijele u tim crnim šumama. Tamo daleko za Bitorajem i Viševicom zarumenilo se nebo, a mjedeni sunčani traci udarili u beskrajnost. Noć je bježala pred tim šumom šuma, pred silnim tracima porodjenog sunca!...

Drhćemo od zime, hučemo u prste, potcikujemo od veselja, što sve jače zahvaća svu našu nutrinju do neobuzdane obijesti. Spuštamo se i valjamo po visokom snijegu odmah ispod stanice u duboku guduru i šumu, kuda vodi smjer našeg puta.

Naša radost i svježost, što se jednim mahom vraća iza nespavane noći, sugestivno djeluje na

jadnog druga, što nas mukom slijedi u teškom znoju svoga lica i ne vidi ljepote čarobnoga kraja. Ne zanima ga, što u duhu pratimo pod snijegom uzani puteljak i vozni šumski put, što ljeti vodi uzbrdice iz te gudure smjerom pod sam Medvedjak, izmedju drveća i golog krša, uz grmečke kupina i ljeskovine, po mekanoj travi izmedju kamenja, u kojoj se korak gubi mekše nego po ikojem ćilimu. Sve je to sada zasuto snijegom. Dvojica i družica odmičemo naprijed, dvojica zaostaju i pomažu jedan drugome izvlačiti se iz snježnih zapuha. Zaostaje prokurista, uzdiše, sopti kao stroj i ne razumije poeziju ovog kraja u bolnom iščekivanju, kad će jednom da izadje iz tog križnog puta, da ugleda taj čuveni Medvedjak i more s njegovoga vrha.

Vjetar piri i ujeda za lica, magla svjetlija i bljedja, nestaje po malo šume. Stanemo hvatajući daha na onoj istoj livadici pod Medvedjakom, na kojoj i ljeti zastajemo, da se napijemo mirisa bujnog gorskog cvijeća i da razgledamo prekrasnu panoramu gorskog kraja, što se otvorila naokolo. Pred nama na dohvat ruke u hermelinskom krznu čunjasti vrhunac Medvedjaka, što mu ledom i snijegom zalivene škrape i gromade suroga kamenja obasjao ruj jutarnjega sunca. Pod nama u dubokim gudurama ostale su guste šume okićene bijelim vijencima.

Zdravo prekrasne planine i hridi, što se iz njih pomaljujete! Nosimo vam jutarnji pozdrav mladih planinara! Hoja—ho—o—o! odjekuje sa svih strana

i opet ništa. Nigdje nikoga. Nema tu ni ptice, ni zvijeri, ni vuka ne izmamismo iz šume. Tek na mahove duboko dolje sa stanice javlja se uplašeno pseto, što nije vično u toj visini, da vidi zimi živog stvora. Rasplamsala se u nas silna volja, čeznuće, strast, oduševljenje, stišćeš zube, skupljaš snagu i u divljim skokovima veremo se po zaledjenom kamenju i zapusima snijega na vrh našeg dragog Medvedjaka. I naš drug kad vidje ovaj sveti kraj i osjeti, da je najteži dio svoga puta ipak sretno prteći se prevalio, uvjeren ko nikad prije u skrivenu snagu ljudskoga tijela, još nikad u njemu neiskušanu, obasjalo mu sunce nasmijano lice i počeo je da čuti krasotu i pjesmu gorskog kraja i da se preporadja. Počeo je da bez oklijevanja, uz istu muku, znoj i napor tijela slijedi naše stope osjećajući, da samo jaka volja vuče i nas kroz taj križni put.

Natječemo se ko će prvi stići na liticu na vrhu i kad stignu prvi, skinu instinktivno klobuke i uzdignutih ruku viču iz sveg grla u ekstazi udivljenja i zanosa: — More! — More! — Učka! — Risnjak! — Kamenjak! — Velebit! — Otoci i jedrenjaci!... I naš zaostali drug pobrza u veranju kroz kamenje, zadrhće od uzbudjenja, i skupljajući ostatke svoje snage požudnom izvjedljivošću i silnom provalom planinarske volje, doplazi do nas na sam vrh.

Radosti i neobuzdanome udivljenju nema kraja, a ponos raste nad ustrajnošću u svladavanju napora. Ah, za ovom bijelom liticom na vrhu — čudo je od prirode! Iza nje zima, studen vjetar, pred njom proljeće, zavetrina i toplo južno sunce. Tu se usred

zime sunčaju mušice i kukci, tu cvatu jaglaci i pupčaju grančice na grmlju, tu ni traga buri niti vjetru, što prolazi vrhu naših glava. — Ah, ovamo, ovamo gore dodjite svi, koji umijete čuvstvovati, ljubiti i pjevati od milja. Dodjite da dijelite s nama našu beskrajnu radost i udivljenje! I vi, koji ste vidjeli sa Karavanka i Golice prekrasnu panoramu Dravske doline, Visoke Ture, Julske Alpe i Triglavske sniježnike, vidit ćete ovdje Veličanstvo našeg mora, valovje šuma Velike Kapele, masivna brda surog Velebita, geološke revolucije Vinodola i siroticu našu Istru! . . .

Oko skoro ne podnese onog bljeska sunčanog nad morem, kojim ko da vrije i odsjeva samo zlato i drago kamenje. To je sjaj, kojim su pozlaćene modrine neba i svaki pedalj ove silne krši. U sunčanom svjetlu blješti Učka i Opatija, biser, koji se u ovom djerdanu najviše sjaji. Pod nama na gorskim proplancima vijugaju se daleke staze u goli krš i divlju crnogoricu sve od Zlobina do Crikvenice i od Liča do Risnjaka. Otvaraš širom oči i prolaziš u suncu od sela do sela, od luke do luke, od otoka do otoka, Gledaš obale i zatone, brda i drage i tamo dolje na morskom žalu možeš još večeras čuti slatku čakavštinu i bodulske pjesme uz čašu ko krv crvene kapi domaće loze i sladit usta mirisnim pečenjem lokarada, sardelica i tuna.

Iza ove čudotvorne litice na vrhu, što nas dijeli na dva svijeta, posjedoše izmedju kamenja na čuperak isušene trave sretni zaručnici. Odmaraju se,

gledaju i šute, u njihovim je očima radost udivljenja i zanos u neiščekivanome obilju sreće. Ona polagano naslonila glavu na njegovo rame i oboje držeći se rukama u krilu, promatraju sliku mora i plavetilo suncem obasjanog neba. U njezinome glasu bistra zvonkost, na rumenom licu smješak blaženstva i sreće, životna radost i slast biti na životu pod ovim bajnim nebom i diviti se s ovog vrha ukrasu tajinstvene i ljudskom umu neshvatljive svemožnosti svemira. Tu se rode osjećaji sreće, pjesme i ljubavnoga žara, što ga umješe da proćute samo pjesničke duše Vraza, Heinea, Puškina i tolikih drugih velikana. Bila nam je dražesna kao i sva priroda oko nas. A nas trojica, što smo posjedali po ovom golom kamenju ko ptice kakve, bili smo u našoj planinskoj duši ponosni i u svijesti gordi, što pratimo ko prijatelji dvoje ljubljenih na njihovome prvom putu kroz taj planinski raj . . .

A kad nas uhvatio drijem, polegosmo otkrite glave i razgaljenih prsiju pod tim božjim sjajem sunca i pod tom svetom kamenom liticom, zagledamo se u one duboke modrine svemira, gdje plove ćuperci bijelih oblačića i što ga pokreće tajinstvena energija. Eno, tamo sve je odgonetnuto o čemu toliko razmišljamo. Tamo je neslomiva istina, što je život, duša, vječnost i božanstvo. Tu, gdje smo bliže nebu, tu jasnije vidiš da ono nema dna, da nema vremena ni časova, ni vrijednosti od manje ili više časova života naprama neizmjernosti neproživljelih vjekova u prošlosti i budućnosti . . . U ovakovome maštanju i snatrenju zaboravljaš na daleke ljude,

tu su sjećanja u samoći lijepa i ugodna. Tu se živi mišlju, zanosom i jakom voljom, da možeš postići što hoćeš . . .

Sunce šalje zadnje poljupce rubu sinjeg mora, valja nam se teška srca rastati s ovim nebom u planini i toplim suncem iza ove litice na vrhu Medvedjaka.

. . . Prolaze brzo planinska ljeta, još uvijek nam je prepolagana naša žurba u neutaživoj žudnji za krasnim ovim planinama i morem i krši, što u sve dane i na sve strane daje obilje čara, čuda, umjetnosti i poezije . . . I jednoga je bilo dana, kad me u gradu susrela ne više zaručnica, već krasna žena našeg druga i sretnog supruga, uzdahnula onim istim davnim čuvstvom zanosa i mladenačkog poleta za onom divnom gorom. — I vjerujte mi, reče, — kad mi dodju tužni časi, ili kad mi je večerom umoran od rada muž, tad ga rado sjetim na ono zimsko sunce na vrhu krasnog Medvjedjaka i bude nam laglje, naše srce življe zakuca, zaboravljamo brige i težinu prošlog dana, naša duša tiho zadršće, a zadovoljni smješak razvedri nam lice, prepuni smo žednog iščekivanja, hoćemo li ikad jošte u životu tamo, tamo gore u planinski raj . . .

Učka

Rijetko je koja gora uz obalu gornjeg Jadrana u tako sretnom položaju kao Učka na istočnoj obali Istre, što osvaja svojim čarima u zimi i prirodnim osebujnostima u proljeće, da rado na njoj sprovedu planinari sunčane zimske dane i proljetne vedre noći.

Kadgod ju ugledam iz daleka sa visokih vrhova hrvatske obale, uživam u njezinom gorskom ponosu, u tamno zagasitoj boji njezinih planina, u ljepoti njenoga neba, jer je doista lijepa kao i sva njezina okolina, spokojna i mila kao i ona bijela crkvica na njezinome brežuljku Veprinca. Ona može da se zavoli kao i živo biće i nema ništa uzvišenijega od toga užitka. Uzdigla se gorda i majestetična nad površinu mirnoga mora i u njemu odrazuje bijele rubove svojih kamenitih hridi i sjene oblaka nad njome. I obala i zatoni i palače, sve to fantastički luta pred očima i ništa ti nije tako drago kao ona, što se probudila iz zime i sviće u bezazleno proljeće. I dolazeći k njoj danas, osjećamo kao nikad prije, kako nam se noge odijeliše od zemlje i kako brzo letimo kroz mrtvu luku puste Rijeke, kraj Opatijskih palača i čudnih ljudi šarenih toaleta, nerazum-

nih razgovora i još čudnije muzike, što nije djelovala na našu dušu. I tu bi da dulje moraš živjeti, u toj iskvarenosti duha i osjećaja, počeo gotovo da mrziš čovječanstvo. I zato mi je kao planinaru simpatičan i mio slavni sin divnih planina Rousseu, ljubitelj krasnih pejsaža, jer mu je priroda moralnija od hiperkulture, jer obožava gore i prirodu i jer je živa reakcija čiste prirode protiv lažne civilizacije. Osjećaš ju na svakome koraku prolazeći opatijskom vegetacijom, izmedju umjetno zasadjenog busenja zimzelena, grmlja i drvlja, lovora i ruža, morskih borova i borića, što je već poprimilo dušu načičkanog svijeta, komu je ukus blaziranost.

U analima planinske kuće na Učkoj biti će za Uskrs ovog proljeća upisan rijedak dogadjaj: — Dodjoše u većim skupinama Kajkavci — planinari, kao nikad prije, da se naužiju planinskoga čara u svijetloj, bijeloj gori, dodjoše radosni i idealni, da s njezinoga vrha pozdrave krajeve i naselja, ljude naše krvi, jezika i misli, a gorom i planinom ore se na sve strane krasne pjesme njihovoga kraja . . .

. . . U našoj planinarskoj žudnji ne možemo dočekati časa, kad ćemo s njezinih visina pozdraviti široko more pod nama, doline i gore, sunce i nebo, što ga dosižu te gore. Ostavljamo brzo široku opatijsku cestu, izmičemo kolima i autima, ljudima i palačama, pa prelazimo uzbrdo kamenom stazom, što u laganim zavojima izmedju grmlja i šikare vodi do one bijele crkvice nad nama na Veprincu. A pod njezinim zvonikom skuplja se trijezni, radini i mirni

KLEK

VIŠEVICA U ZIMI

svijet, poštena srca i narodne misli. Miliji nam je, stoput miliji od grandioznog Kampanila, što bilježi vjekove krvave povijesti i gleda pod sobom samo vječiti karneval od gondola i puka. I kad ju dosegosmo, nadjosmo se u hrvatskome selu, pozdravljamo se iskreno i srdačno Kajkavci i Ćakavci istim jezikom. Krasan narod, uman narod, poima brzo sve, darovit je, nauči brzo sve što mu treba, putuje po svijetu i lako uči tudje jezike, vraća se u svoja sela i tu živi stare dane pošteno i živi rado u brdinama oko Učke...

Veprinac je prekrasna gorska točka za razgled na sve strane. Pod nama dolje more, palače Opatije i mnoštvo ljudi, što vrve medju njima, uz morsku obalu lete galebovi i ljuljaju se na morskim valovima, prolaze barke, doplovi odnekle ćozotski brod sa jedrima bakrenih boja... Prolazeći cestom, što se uzdiže do planinske kuće i prelazi u Istru, susrećemo seljake i žene, kamenjare i težake, sve naši ljudi, a na svakom koraku otvaraju se novi vidici, što oduševljuju drugove i sve što vidimo naokolo duboko se doima naših duša, pričinja nam se, da već odavna živimo u tim brdinama. Govorimo o Učkoj, mislimo na planine, hodamo i postajemo, gledamo u daljinu i ovet govorimo i mislimo na čare gorskih vrhunaca u snijegu. Preporadjamo dušu i nazore o svijetu, ljudima i prirodi. A tu nam se ukazuje tako velebna i široka.

Tamo preko mora snijegom pokrivene brdine Kapele i Velebita, a nad njima tmurno nebo. Na sjeveru opaze drugovi i oduševljeno upiru prstom

u šiljatu, čisto bijelu goru Sniježnika, sa finim konturama i mnoštvom vrhunaca raznoga oblika sve tamo do Obruča, Risnjaka, Viševice, Tića, Senjskog bila i sjevernoga Velebita. Bože moj, već dugo nevidjena golema panorama Kvarnerskoga zaljeva, što svaki čas mjenja slike pod suncem i pod oblacima, te su obasjani na mahove pojedini sniježni vrhovi... Uzdižemo se svedjer lakom uzbrdicom, dostiže nas seljak, što koraca koracima Velog Jože, izderane njegove ruke i onih žena što ih prati, govore o teškom radu, kojim privredjuje u tom kamenitom kraju. Pogledaš li mu u oči, vidiš da ga tište teške uspomene i da žale za izgubljenim, spominju prošlost od toliko vijekova, spominju s uzdahom imena pobornika narodne misli.. Ali što sve to koristi, kad je bilo premalo energije u nas, premalo odlučnosti, odviše srca i blagosti i na koncu priznanje naše nemoći...

Kad smo došli pred planinsku kuću pod Učkom, prije njemačku, sada talijansku, nikad hrvatsku, spuštala se sa nedalekih šuma Učke večernja hladovina. Veseli smo i nismo umorni. Osjećamo, da je u nama mladenačko čuvstvo obnovljene radosti života i da se probudilo veliko strahopočitanje pred nedoglednom naravi i gorostasnom Učkom, što se uzdigla iza kuće visoko iznad naših glava.

U zidanoj i udobnoj planinskoj kući dočekao nas vazda veseo, duhovit, pun humora opskrbnik Tirolac, što već dvadeset ljeta opskrbljuje tu kuću, a da ga nisu smjenili ni režimi, ni kraljevstva. Voli nas

planinare s prijeka, jer smo vazda dobre volje, jer pjesmom oživljujemo planinsku kuću i cijelu goru. Sjetio se kako je sa dvojicom Zagrebčana prije trinaest godina sproveo badnjak veselo u toj kući, a vani urlala bura i mećava, dok je drugo jutro osvanuo vedri zimski dan i razgled s vrha Učke do Venecije.

Uzbudjenje nad krasnom gorskom večeri, što se spuštala sa vrhunca raslo je i našlo oduška u pjesmama i fantazijama našeg razdraganog druga, što je na glasoviru zaigrao Griega i Čajkovskoga, Verdia i Zajca, pa redom naše narodne i planinske pjesme: — »Na planincah sunčece seje, na planincah lušno je!«

Bože moj, kako u toj gorskoj večernjoj tišini gode te pjesme, meke su i blage, srce raste u izobilju čuvstava. Dižu se sve jači glasovi iz raznih skrivenih kuteva duše, izvija se iz zajedničkih grla zvuk sklada i ljepote, pjevaju Kajkavci i Talijani, pjeva Nijemac opskrbnik, — svi pjevaju, svi smo braća u planini, pjeva cijela priroda, što je povela kolo oko nas. Oživila je slavenska pjesma naših planinara tudjinsku kuću i svačije srce u toj tihoj gorskoj noći.

Otvorimo prozor, izadjemo pred kuću. Kroz crnu mrku noć daleko tamo dolje mnoštvo svjetiljaka u luci Sušaka i Rijeke, sa dalekim vrlo dalekim svjetionikom, što baca na sve trane, pa i preko naših obraza svijetle trakove svijetla... A kad je u mrkoj noći usnuo sav svijet, samo je naša duša osje-

tila, kako preko mora k hrvatskim bregovima Kapele i Velebita ide tužno dozivanje istarskog puka i samo ga naš čovjek, našeg jezika razumije i shvaća.

Ranom zorom probudismo se lagani i veseli, kao da se okupasmo u moru pod suncem. Podjemo od kuće putem na vrh Učke. Oblaci nad morem i magla nad vrhom čas se razredjivala, čas vlačila krošnjama drveća i uspinjući činilo nam se, da je šuma strašno visoka, jer su visoka stabla, što su bila nad nama, za kratak čas bila pod nama kao niski grm. U šumi je bilo hladno, jer je duvao vjetar i trgao magle. A kad stupismo na rub samog vrha, ugledamo nešto gigantskoga, nepreglednoga, dubokoga. Od vrha Učke ruši se kamenje i stijenje strmo u bezdan na istarsku stranu, ispletenu cestama i putevima po brežuljcima i uvalama, po kojima se nanizala bijela sela i gradići sve tamo od Trsta do Pulja.

— Ah, sav taj svijet, što ga gledamo sa vrha Učke naš je, onoga je, koji umije da uživa, da se nasladjuje. Kud dosegneš okom, sve je to tvoje, užitak posjeda opstoji u tvome pogledu, rekao bi Kipling.

Vjetar duva i rumeni nam lica, oblaci se trgaju, probije ih sunce, pa ga opet obaviju veliki valovi magle, što se ruši niz duboke strmine Učke i Peruna . . .

Rubom vrha Učke vodi kameni puteljak jugoistočno strminom, odvaja se pod njome na malenom šumskom proplanku i vodi lijevo u drägu Lovranu, a desno u drägu Medveju. Podjemo ovim

ljepšim romantičnim putem ispod strmih, raspucanih, bijelih pećina i hridi samoga Peruna, s kojega su zimske mećave odronile kamene sipine duboko u šumu. Spuštamo se vijugastim kamenim puteljkom, što presjeca gorske pašnjake i proplanke, ponikve i gromače, izmedju korova i kupina, što obavija kamenje, u drägu Medveju. Medju grmečcima ružmarina, smrike i krčevine, u ponikvama, na zavjetrini, podigoše bijele i modre kućice, čiste i slikovite izmedju vrtova, gdje cvatu trešnje i cvijeće mirisno, kojim kite prozore na kućama. U njima živi blag i dobar čovjek, naše krvi i hrvatske svijesti, čvrst u vjeri, koju je sačuvao kao malo tko. I jer mu oduzeše slavensko bogoslužje u crkvi, pregara i ne ide više u crkvu. Osjeća upliv nove vlasti nad sobom, koja mu oduzima škole i crkvu, ali ona mu ne imponira svojom čudnom kulturom, koja njemu trijeznomu i radinomu, dolazi u komičnim odorama, s papigom na ruci i jopcem na ramenu . . .

. . . Cijelim silazom svraćali smo pogled na impozantnu Učku, što se sve više i više uzdizala medju sive oblake i što smo bili niže, zrak je bio topliji i mirisalo po moru. Kroz lahku maglicu na nebu odsjevalo je sunce u Kvarnerskom zaljevu na mirnoj površini mora, što je drijemalo tiho i spokojno. Sjednemo na žalu i odmaramo se slušajući grgoljanje mora po kamenoj obali, podajemo se mislima i hoćemo da shvatimo te neizmjerne elemente, tu energiju, tu silu zemlje, koja daje život i mudrost, koja diže svetinje — i radja u našim dušama osjećaje za te svetinje u prirodi.

Kako je godine 1908. osam zagrebčana išlo na Triglav

Jeste li se kada uspeli na visoku planinu ili alpu? — Ako ste sretno svladali sve napore i teškoće na strmom putu i trud vam bio naplaćen stostrukim krasnim užicima na vrhuncu, niste li poslije takove ture osjetili u vašoj dušu neko čudno čuvstvo neobičnoga zadovoljstva i rijetkog ponosa, čuvtvo kao da ste postali drugi čovjek? — To je pojav u planinarskom životu, koji svojom velebnošću duboko potrese nutrinju čovjeka i znade ga podići u ekstazu. To je uzbudjenje radosti, što ostavlja najintenzivnije utiske u psihi čovjeka, diže samopouzdanje i spoznaju samog sebe, oslobadja tijelo i dušu od gradske civilizacije, što mehanizira cijeli naš život i upućuju nas u široku i slobodnu prirodu.

Tko od planinara može poreći, da je zatomio uzbudjenje, kad se prvi put u svom životu spremao na visoku turu u nepoznate njemu krajeve i planine? Zar mu nije prolazio dušom neki sveti strah i uzbudjenje, kad je prvi put u životu stupio na strmu stazu, što ga vodila na visoke klisure i stijene, na snježnike i ledenjake? — Na Triglav!

... Triglav !... Triglav !... U kolikim himnama opjevan! U kolikim ljudskim maštama uzvisivan do božanstva! U kolikim srcima zakucaju drage uspomene na njegove snježnike i stijene, kad izuste ime ovog našeg najvišeg i tipičnog vrhunca!

Mnogo puta spomenula ga s čeznućem malena družba početnika planinara, u kojih se budila tiho planinarska svijest. Nisu oni bili ni pioniri, ni junaci, što cepinom i užetom osvajaju visoke gore, ni oni odvažni penjači, što gledaju na obroncima strmih i visokih stijena i na rubovima ledenjaka odvažno smrti u njezine oči. Skromni poklonici bližih i šumovitih gora i planina, žedni svježeg uzduha i plavog neba, ugodnog puta, dugog odmora, svježeg pila i dobre zaire.

... Na Triglav odvažilo se je jedne večeri osam planinarskih grla u veseloj i uzbudjenoj odvažnosti i želji, da omjere svoju snagu tijela i duh obogate novim nevidjenim užicima, pa da već jednom postanu ravni onima, koji se osjećali u planinarstvu više vrijednima. Dan i dva od jutra do mraka vidili su ih u konvulzivnoj žurbi od druga do druga, kako sabiru sve pa i najneznatnije podatke i mnogobrojne artikle, bez kojih bi možda na tom putu mogli da požale svoj neuspjeh.

Vi, koji ste bili tako sretni, da ste se jedan ili više puta popeli na Triglav, vi ćete si moći življe u vašoj mašti predočiti prilike i neprilike u onom alpskom terenu, što ih je društvance od osam Zagrepčana razne dobe imalo da prevali godine 1908.,

kad se u počecima budjenja njihove planinarske svijesti porodila čežnja, da se uspnu na tu visoku goru.

... Bilo je mjeseca kolovoza, jednog vedrog, toplog sunčanog podneva, kad su prolaznici i putnici na južnom kolodvoru mogli s mnogo zabave i zanimanja promatrati, kako se sabiru i dočekuju osam veselih gradjana planinara. Nikada još nisu vidjeli popularnog gostioničara tako veselo raspoložena i spremna na odlaz kao onog dana. Na glavi mu karirana plosnata športska kapa, što ju je navukao do sitnih neispavanih očiju. Okovane nove cipele, u kojima je jedva dizao nogu na veliko začudjenje seljaka i ostale publike. Veliki dalekozor na prsima, o boku termos boca, a ledja mu savijala golema nakrcana torba, iz čijih su džepova virili vratovi boca sa krastavcima i rakijom. U njegovoj neobičnoj torbi nije manjkalo ni rezervnih čavala za cipele, ni velike pletene boce od nekoliko litara finoga burgunca. Drugi član bio je poduzetnik za pokrivanje krovova, visoka i jaka figura sa dugim neočešljanim brcima, u dugim mrljastim hlačama i običnim box-cipelama. Malena dječja torba zelene boje na njegovim širokim plećima i kratka zavinuta palica u dugim debelim rukama, rječito su govorili, da sin više ljubi taj šport od oca.

Našao se tu i bolježljivi ljekarnik, čas mizantrop, čas sangvinik, koji je sa mnogo nepriznatoga autoriteta sudio o praktičnosti pojedinog predmeta u torbama ostalih drugova, dok je sam došao bez noćne košulje i rezervnih čarapa. Nadalje trgovački

DÔCI I KUK BULJMA

SELO MARASOVIĆI NA UŠĆU VELIKE PAKLENICE

posrednik, ili kako ga popularno nazivahu »Mujo«, koji je došao bez torbe, sa nešto sira i slanine u žepu i prebačenim havelokom o ramenu, te lovačkim šeširom sa perom od divlje patke. Medju ovim triglavskim hodočasnicima isticala se otmjena figura trgovca nadgrobnih spomenika, sa suprugom, držeći oboje u rukama duge palice od preko dva metra. Još valja spomenuti najglasnija dva člana družbe, dva mlada činovnička praktikanta, od kojih je jedan morao da strpljivo podnaša bockanje ostalih radi njegove neplaninarske torbe, sašite od bijelog platna, očito lih za ovu alpsku turu . . .

. . . U vlaku, koji je jurio romantičnom dolinom Save bila je tropska vrućina, koja je poput vrućih mlazova prolazila ledjima naših planinara, kao na najtežem planinskom usponu, te se putem hladili burguncem iz pletene boce, jedni drijemali, drugi se vrzli po vagonu, a bilo ih je, koji su na svakoj postaji našli znanaca i u sav glas ih obavještavali, da se polazi na Triglav. I tako su ubrzo osim konduktera i suputnika znali i svi glavari postaja, da osam zagrebačkih planinara polazi na Triglav. U Zidanom Mostu dopunili su pletenu bocu novom količinom nektara sa slovenačkih loza, a u vagon ušlo pjevačko slovenačko društvo, što se vraćalo s nečijeg pogreba u Celju.

Bože moj, ti srdačni pozdravi, te zdravice slovenačko-hrvatskoj uzajamnosti, te krasne slovenske pjesme, svjedočile su svim putnicima i pionirima germanstva diljem željezničkih stanica, da tim kra-

jem teče slavenska Sava i da na ovim krasnim i divnim brežuljcima i dolinama živi puk slavenske krvi i domoljubnih osjećaja.

Na ljubljanskom kolodvoru ulaze u gorenski vlak slovenački planinari i planinarke, u teškim cipelama, cepinima i užetima, a klobuci im okičeni runolistima. Naše ih društvance promatra strahopočitanjem, kao da svaki od njih pita u isti mah, gdje ubraše te prekrasne planinke, na kojim liticama, na kojim vrletima? Jakost volje, odlučnost i odvažno srce govori iz njihovih zdravih lica i trijeznih pogleda o visokom i plemenitom shvaćanju planinarstva!

I drug gostioničar, videći kojim oduševljenjem i planinskom pobožnošću pozdravljaju u daljini drage im i mile vrhunce slovenačkih Alpa, instinktivnom zbunjenošću spušta kradomice pletenu bocu na pod i sakriva ju pod klupu, gotovo do smješnosti posramljen od drugova, što ne može da svojim od burgunca zamaglenim očima u daljini razabere jasne konture gorostasa Triglava i Julijskih Alpa...

Ostavimo društvance, neka ih okrijepi slatki drijem na slikovitom putu diljem Karavanka do Jesenica, na podnožju Stola i Golice. Ostavimo ih neka se u kolodvorskoj restauraciji okrepe obilnom večerom, svježim pivom i kuhanim vinom, ta čeka ih težak i naporan put, koji traži obilne okrepe...

Crna zvijezdana noć spustila se nad čitavi kraj, kad je vlak stao u Dovju-Mojstrani. Nekoliko mla-

dih slovenačkih planinara izadje žurno iz vagona i nestane ih u mraku. Pred kolodvorom svjetlila je tužno jedna svjetiljka pod kojom se sabirali članovi našega društva i čekali nervozno dok je ljekarnik pripalio svijeću, koja je ovoj družbi svjetlila kao luč života na tom nepoznatom putu preko uskog drvenog mostića nad Savom i kroz pjeskoviti put u Mojstranu... Nigdje nikoga, sve kao da je umrlo ili se posakrilo od straha. Gostioničar i još dva druga predlažu da se ovdje noći, drugi polagano odmiču do žarulje nad vratima u mlin, iz koje izadje neka sjena čovjeka, koji društvo uputi, da podju smjerom brze Bistrice, uzduž advedukta u Vrata do Aljaževog doma.

Polagano odmiče društvo pod teškim teretom svojih torba u bojažljivom iščekivanju da ugledaju vrata Aljaževog doma u znamenitoj dolini Vrata. Tamna mistična noć sakrivala je pogled na taj krasni gorski kraj, pun divlje romantike. Zastrla prekrasnu panoramu alpskih gorostasa Škrlatice, Roglice i Stenara sve tamo preko Cmira do vrha silnog Triglava, na šumovite slapove Peričnika i strme kamene obale brze Bistrice...

Odmiču sporo satovi, — odmiče sporo društvance. Oni što zaostaju, dovikuju da se prebrzo ide, oni što se kao noćne mušice kupe oko one jadne svijeće odvraćaju, da se sporije već ne može. Čuju se duboki uzdisaji, padaju ujedljive primjedbe, žedja se, srce lupa, hoće da probije grudi, jedan drugoga okrivljuje, što se dao na taj put: neki traže odmor

u tom beznadnom lutanju u mrkloj noći, malakše im snaga i volja. U širokoj pustinji neba putuju rastrgani oblaci prema sjeveru, kad neko dovikne da je jedan sat po ponoći.

— Kakovo je ono svjetlo! Primjeti nakon podulje šutnje nečiji glas. Ostali protrnu od uzbudjenja kao lutajući brodolomci. — Da nije to Aljažev dom?

U vijugastom putu kroz crnogorične šume nestane one fantastične luči spasa, koja se opet iza nekog vremena pojavi kao bludeća duša usred ovog prirodnoga parka i opet združi zavadjene planinare.

— Aljažev dom! — poviče poluglasno gotovo u isti mah, sustalim izmučenim glasom, osam planinara došavši pred vrat., skidajući svoje torbe na stolove u gostinjskoj sobi doma, otirali oznojeno čelo i sjedali rezignirano, gotovo kao kljenuti na široke klupe... Ulazi probudjeni opskrbnik u papučama i košulji i donosi brzo »žganja«, pive, čaja s rumom, da se okrepe sustali putnici...

Svanulo je čudno jutro. U čitavome domu jedan nepoznati planinar i naša družba. Po gostinjskoj sobi i hodniku čuješ ritmične korake naših drugova, koji ne mogoše spavati. Jedan drugoga dozivlje pred kuću i medju prijateljima razvije se ovaj razgovor:

— Strašne pećine, grozne stijene! Zar po njima vodi naš put? To je nemoguće, da tuda vodi put! Zar je ona bijela točka na vrhu onog šiljka Aljažev stup? Ko se vere po ovim putevima?

Drugi opet videći ove hridi, što se dižu nebu pod oblake u visini od kilometar i više, zapelo mu oko o putujuće oblake i magle, pa će s uvjerenjem iskusna planinara:

— Danas ne će biti s Triglavom ništa. Bit će kiše. Barometar pada. Bolje je poći na Bled ili se vratiti kući.

Treći dozivlje opskrbnika, koji društvu pobunjenih planinara prstom pokazuje smjer puta po strmim hridima, kuda vodi put kroz »Prag«, a kuda Tominšekov put. Put kroz Prag »ni nič nevarnoga«, uvjerava kršni sin ovih Alpa... Tamo na sjevernoj stijeni u raspuklini onoj, vidite li, dubokoj i crnoj, unesrećio se prije tri dana Johan Wagner iz Dunaja i ne mogu ga naći. Evo idu upravo iz Mojstrane dva vodića sa užetima, vrećom i motkama, da ga danas opet traže, a doći će i drugi iz Kranjske Gore i Jesenica, da ga traže. — Znate, ja vam kažem, ako ga ne nadje vodić Hlebanja, taj je najsmioniji i najbolji penjač, ne će ga drugi naći i pojest će ga crne vrane. On se penje kao divokoza.

Svi članovi našega društvanca protrnu u duši, slušajući ovu strašnu tragediju smioniga bečkoga planinara, mramorkom zašute, a titrajući pogledi oka bludili im po kotlini zatvorenoj surim, strmim strašnim pećinama i stijenama... Povuku se tiho u gostinjsku sobu planinskoga doma i slušaju pouzdane izjave svoga druga, da s Triglavom ne će biti ništa, jer puše jugovina, koja nosi kišu. Gostioničar i trojica drugova uprtiše svoje torbe i rukujući se

rastaju od ljekarnika, trgovca nadgrobnih spomenika, njegove žene i praktikanta sa bijelom torbom. Ovi krzmajući zastaju u domu i kao posramljeni pred odlazećim drugovima i pred samim sobom, odlučiše poći lagljim putem »preko Praga« . . .

Ostavimo ono društvance od četiri gradjanina, što se uputili natrag dolinom Vrata u Mojstranu, posjedali na nedaleki zeleni travnik i krepili izmučenu dušu i tijelo obiljem zaire, rakije i vina iz njihovih torba, pa sprovedimo onu četvoricu na njihovom uspinjanju po tim stijenama. Uspinjali se ovim redom: prvi ljekarnik, iza njega trgovac spomenika, za njime njegova žena, a posljednji praktikant sa bijelom torbom. Prolaze isprva voderinom, pa šumom, sve užim putem uz kržljavu klekovinu i crnu zemlju obraslu mahovinom. Stanu. Ljekarnik pročita glasno na ploči »Tominškova pot«. Prodje nekoliko časaka mrtve tišine. Na blijedim licima i velikim očima, punim nepamčenog preneraženja i plahosti čitao si teško pitanje: — Zar to nije put kroz Prag? Previsoko se digoše, a da taj u znoju i naporu prevaljeni put na visini od 1800 m napuste. Nakon smirenja udaraca srca, odlučiše ovim putem dalje. Oko im gleda niz strmine i visoke stijene oko kojih se dižu i spuštaju bijele magle i činilo se, kao da silne mase suroga kamenja i sve ove silne pećine i hridi putuju s tim maglama. Što se više uspinju postaju provalije strmije i dublje. Eto prvih željeznih klinova zabitih u kamen. Grčevito ih hvataju uz još nikad ne pročućenu opreznost. Uspinju se nogama i rukama, a desno i

lijevo sunovrati i provalije od više stotina metara. Na jednom zaokretu po tim pećinama ukaže im se visoka i strma sjeverna stijena Triglava, sa svim svojim veličajnostima i strahotama, a pogled im se upro uz čuvstvo užasa u onu crnu pukotinu duge raspukline u sjevernoj stijeni, u kojoj leži lješina unesrećenog planinara, a oko nje se kupi jato crnih vrana . . .

. . . Gusta magla sjela je na Stenar i zastrla Triglav — carstvo Zlatorogovo i sve impozantne vrhove tih Alpa, što se tako krasno za vedroga dana ljeskaju na sunčanom žaru. Duvao je hladni vjetar, a iz magle sipila je kišica. Podne je već davno prošlo kada umorni i gladni posjedoše kod nakapnice, gdje se sastaju Tominškov put i put preko Praga. Ljekarnik ne može da jede, stislo ga nešto u grlu, zagrnuo se u svoj ogrtač, ispružio se na kamenitome tlu, da se odmori. Od umora pomodrele usnice govore u pol glasa: — Neugodno je čovjeku, kad ide mimo strme duboke stijene i kad znade da se je netko u nju survao. Strašno čuvstvo mora da snadje čovjeka, kad se nagne, kad korakne i ne osjeti pod sobom tla. Ko zna što čovjek misli u onaj hip kad pada. Poludi od užasa . . .

Sve gušće kapi kiše digle su umorno društvance, koje se polagano micalo, lutajući u toj magli, što je bivala tamnija amo-tamo po snježnim poljanama izmedju Kredarice i Deschmanove (sada Stanićeve) kuće, dok ih neki planinar, što se vraćao sa Triglava ne odvede pokisle i umorne u potonju kuću.

Dva dana i dvije noći padala je gusta kiša, a magla zastrla pogled iz kuće već na nekoliko metara. Dva dana naše društvance grije se oko ognjišta u toj kući, čekajući da sine sunce i da im se samo na jedan čas ukaže vrhunac orijaša Triglava. Nedočekaše. Trećeg dana spuste se u društvu dvaju Nijemaca kroz dolinu Kot u Mojstranu, ne žaleći nimalo, da su u svom početku planinarskoga života proživili ovako teške, ali u isto doba i zanimive dogadjaje alpinskoga svijeta, što dižu snagu duha, ustrajnost tijela i čeliče volju.

I vjerujte mi, ova četvorica postali su poslije ustrajni i oduševljeni planinari, koji se mnogo puta uspeše na Trigav. I svijesni su si danas toga, da je planinarstvo i alpinizam kulturna težnja u povijesti ljudskoj, težnja, da dovede čovjeka do potpune slobode i potpune sile, da ga učini ponosnim i borbenim. Težnja, koja tijesno sjedinjuje čovjeka s prirodom.

TRIGLAVSKI DOM NA KREDARICI

GOLICA U KARAVANKAMA

U praskozorje na Viševici

Kadgod ugledam snijegom pokrivene brijegove, što se ističu iz tmaste magle i zaokružuju kameno Ličko polje, ne vjerujem više da je izmišljena ljepota snježnih planina, o kojoj toliko pripovijedaju. Ne vjerujem više u varku, da su brijegovi i oblaci posvema jednaki i da nema ljudskog srca. koje ne bi zimi u planinskim visinama osjećalo njihov čar i ljepotu. I u sjećanjima na taj naš krasni gorski kraj, pomišljam nehotice na to, kako u studenim snijegom pokrivenim gorskim dolinama jadno živi naš puk i sve što zove svojim i što je privredio u bijedi, da je izbio teškim radom iz gologa kamenja.

... Duboki snijeg dao je gorskom kraju i selima u Velikoj Kapeli i Kršu bijeli, posvema bijeli izgled i ta je monotona bjelina širila posvuda melankolične misli pod težinom guste zavjese od magle. I upravo tada nas nekolicina stanovnika iz zamaglenih dolina zaželjeli se, da se uspnemo na impozantnu Viševicu, što zimuje u blagom suncu i očarava svakog širokim razgledom i kontrastom čarobnih boja. Noćili smo u jadnom seocu na okrajku dugog Ličkog polja, što se stislo bogaljsko

na hrpu suroga kamenja, uz ono malo kamena puta, zasuta snijegom. Večer bila maglovita i studena, da su žene govorile, da se pobratio vuk sa zecom, a miš sa lisicom. Stisnuli se uz ognjište u malenoj kamenoj kućici s drvenim krovom, kroz koji se vlači dim i ispija nam oči. Starica seljakinja, što je dozvala i susjedu, vari nam mlijeko i smokvenu kavu. Priča nam neumorno, kako je život pun muka, rada i oskudice, krsti se zatvorenih očiju od čuda i straha, što se usmjelismo u to doba snježnih mećava i studeni, da podjemo u goru, gdje se smrt šulja dubokim snijegom i kao lovac vreba vazda lukava i prevrtljiva.

Noć je bila beskrajno duga. Ležali smo na sijenu zamotani u gunjce oko ognjišta i cijelu noć nit spavamo nit drijemamo. Dim izjeda oči i prsa, mašta radi, nemirni i neispavani ne možemo da dočekamo osvit dana. Osjećamo nepodnosivu zimu i odlučimo da se podje bilo kuda iz te ledenice i dima. Vani gusta crna studena magla. Naše svjetiljke jedva rasvijetljuju korak pred nama i odilazeći u tu maglu slušamo, kako se starica na vratima oprašta od nas, krsti i sigurno dobro ne sluti, jer je negdje u selu zavijao pas, a iza kuće zakukurijekao pijetao.

— Do bijesa ta užasna magla! Zar će nas pratiti kroz cijelo Ličko polje! — pitamo jedan drugoga, ozlojedjeni, da u njoj ne vidimo ništa, ne čujemo ništa, mrtvo je naokolo kao da smo u grobnici. Ledeni nam dah i hvata inje na kaputu i brcima. Koracamo polagano po visokom snijegu, jedan za

drugim, instinktivno osjećamo smjer puta na Zvonik. Prolazi lagano vrijeme; šutimo neispavani i slušamo ritmičku buku, kako pod našim nogama puca zamrznuta kora snijega, kao da gazimo po staklu. Bojazan da ne zabludimo u toj crnoj magli, nagone naš duh na veći stepen duševne napetosti. U takvim prilikama potrebna je sugestija odvažnijega, koji umije da jača duševnost svojih drugova. Bodrimo onog najvećega medju nama, što je prvi puta zagazio u gorski snijeg po takvoj magli, što je glasno rogoborio i nastojao da nas skloni na povratak. Svojim širokim medvedjim stopama stupao je nesigurno kao čovjek, koji ne pripada više sebi i koga vode na nepoznato mjesto. Kradomice je gutljajima iz boce konjaka bodrio srce mehkom utjehom i u mašti svojoj na časove čuo u daljini tužno zavijanje vuka, koje je bilo slično sad plaču, sad cvilenju i smijehu...

— Hoćemo li već jednom izaći iz tog maglenoga pakla? Dodijalo i onomu, što je išao prvi i pravio stope. Nit vidimo gdje smo, nit znamo da smo na našem pravom putu na Zvonik. Penjemo se po strmom skliskom snijegu korak po korak. dižemo se iz one studene neprozirne magle što je zakrila Ličko polje i cijeli svijet. Što se više uspinjemo postaje magla rjedja i svjetlija. Nadjemo se najednom, ni sami ne znajući kako, na dugom zavoju visokim snijegom pokrivene ceste, što prolazi najljepšom šumom Velike Kapele, kroz Zvonik i Javorje pod Viševicom. Odlanulo nam ko da smo izvršili zdušno najtežu zadaću u životu.

Visoko smo se uspeli. Pod nama, ma baš u visini pod nogama valja se lagano silno valovlje nepregledne magle, što tako silno pritište kao grobni kamen one seoske kućice pod nama. Tamo je dolje samo tužna melankolija i pesimizam, sumornost i tjeskoba, koja ne poznaje ni čara ni ljepota. A ovdje gore otvorila se vrata novog svijeta, što očarava i iznenadjuje.

Zrak se čisti i pred očima postaje svjetlije. Svitalo je naokolo po visokim vršcima sniježnih brda. Negdje se daleko iza njih radjalo zimsko sunce, što se bojazljivo dizalo iz oceana magle. Ah eno ga! Eno, u malenom bijelom oblačiću visoko vrhu naših glava, prve krvavo zlatne zrake rodjenoga sunca, onog vječnog svijetla, izvora našeg života, što razbija tugu u dolinama, pozlaćuje život i donosi veselu misao. Eno sunca, što radja zanos i ganuće, daje melankoličnome srcu da odahne dahom jutarnje molitve života, da se ispjeva u sav glas uzvišenim uzdasima svemira i dubokim modrinama neba. Pozdravljamo ga drhćući od zanosa i uzbudjenja, osjećajući kao nikad prije uzvišenost misli i dubinu osjećaja našeg pjesnika Kranjčevića u prekrasnim stihovima: »Rodilo se sunce, rodio se svijet!«

Preporadjamo se na svakome koraku. Postajemo drugi ljudi, koji više ne pripadaju očajnicima u onoj magli, što nam postaje odvratnom. Okrećemo od nje pogled u svemir, gdje se otvara sve širje modro nebo, približujemo se nečemu, što

je bez početka i bez konca, čudu svijetla i svemirske tajne.

I našeg druga sa medvedjim stopama srce više ne steže i u grudima ne osjeća tešku bol. Ne gleda više na sat i ne žali za izgubljenom noći. Nije ni nervozan, ni uzrujan, ne smeta ga više ni smijeh, ni jači glasovi njegovih drugova. Što se to u njegovoj nutrinji dogadja? — Čudan svijet! Tamo dolje u onoj magli razdražljivi smo i jaki, kad se ne trebamo boriti sa sobom, a ovdje postajemo iskreni i altruisti i žalimo, da i drugi ne dijele s nama obilje radosti i sreće u toj istinitoj i jednostavnoj prirodi.

Kružimo okom na sve strane. Upiremo prstom i pozdravljamo bijele stijene burnog Bitoraja, od koga nas dijeli široka gorska uvala sa šiljatim kukovima. Iz Ličke magle impozantno se uzdigla bijela kapa čunjastoga Medvedjaka. Iza njega daleko tamo Vela Učka sva u snijegu, Kamenjak desno, Sniježnik, Risnjak, kao orao, što je raširio bijela krila. Prepoznajemo vas redom sve drage naše gore i nijedna nam ne će izmaći pogledu.

Oko nas silan kaos snijega, što je pokrio uvale i brijegove, šume i proplanke, hridi i kukove od Bitoraja do Viševice, od Obruča do Risnjaka.

Naokolo tišina zimskog jutra što sviće. Drveća okićena snijegom, a s njegovih grana runio se snijeg poput vodopada. Na jednom zavoju ove najljepše šume u Kapeli ugledamo šumsku kućicu pod Viševicom. Ko ledena palača u pričl! Tako je blizo, a toliko muke i gazenja po dubokom sni-

jegu, dok ju dohvatismo. Na mjestima kamo je sunce dopiralo, bivao je snijeg prhak kao pijesak i činilo nam se gazeći po njemu, da gazimo u vodu, da svakim korakom zalazimo dublje i da će nam doskora nestati tla pod nogama. A kad dosegosmo tu čarobnu kućicu, odahnemo na njezinome pragu kao na križnom putu, obasjani prvim tracima jutarnjega sunca, što prodiru kroz drveće i grane.

Nigdje živa stvora, ni glasa čuti nije. Visoko gore bezglasno nebo kao da prisluškuje, što se zbiva dolje. Odmaramo se i čini nam se, da se u časovima odmora zaustavio i sam tok vremena. Ova tajinstvena šumska tišina naokolo godi i razblažuje u nama preobraženje, postajemo drugi ljudi, šutljivi i zamišljeni, čelične volje, da se borimo protiv zapreka u prirodi, koje nas još čekaju na našem putu, — s prirodom, koja nas mami i zanosi svojom ljepotom, umjetnošću i poezijom životom i možda smrću...

— Podjimo, podjimo brzo odavde! — traže drugovi, jer su noge počele zepsti, a srce se smirilo i ne lupa više kao u mlinu. Visoke jele i omorike s jedne i druge strane izmedju bijelih kukova i visokih stijena crvene se u sunčanim tracima, a pamučno predivo na njihovim granama talilo se u rose, koje se na suncu živo ljeskale, baš kao zlatno tkanje, dok se snijeg pod drvećem ljeskao poput srebra.

Na raskršću puteva ovog šumskog raja skrećemo na desno na šumsku livadu pod samom bije-

lom trupinom Viševice. A kad smo stupili iz šume na čistinu, s koje je prosjeka išla do vrha, stanemo kao ukopani, malo ne bez daha nad nenadanim prizorom.

Na široku snježnu gorsku livadu doletio jastreb i sjeo na lješinu mladog zeca, kliktao baš kao zvijer, kad sjedne na strvinu i sikće, da zastraši one, koji bi mu je htjeli oteti. Gore u razini vrha Viševice kruži drug mu i vitla jakim krilima i oštri ih za boj. Ko u tren oka spusti se na plijen i navali na druga. Jastrebi se razdraže, tuku krilima, bodu pandžama. Smjesa krila, perja, kliktanje borioca razlijegalo se šumom. Dižu se u zrak i padaju okrvavljeni na snijeg. Prvi se napadaj svrši, da počne drugi, mnogo žešći. Borba nema kraja, kao da se potresli vrhunci i pećine, kao da se sve šume i gore, sva priroda umiješala u tu krvavu borbu. I naš drug, u silnoj izvedljivosti, u neobuzdanoj provali strasti, što ga zahvatila, nije mogao da dočeka konac i pobjednika, već posegne za kuburom i opali... Neprijatelji smućeni od praska, rastave se, dignu u visine i nastave boj tamo negdje iza guste šume...

— Zar i u tom gorskom životu, u tom gorskom čistom raju, kao i u zamaglenim dolinama odlučuje brutalna sila i egoizam, najsljepija i najsurovija sebičnost? Zar je ta velebna priroda doista samo himbena i najveća neprijateljica života, začetak svakog zla, borbe i svih patnja?

Umuknuli smo pod dojmom ove gorske drame, vukući iz snijega zamrznute noge. Prodjemo kraj

okrvavljenoga razbojišta i skrećemo prema sječini, što je presijecala poprijeko šumu do vrha Višević. Snijeg je debelim slojevima pokrivao strminu i oborena debla po masivnoj Viševici, čiji je vrh gol. Strma je, pa zadaje muke i znoja kod veranja. Drug sa medvedjim nogama zaostaje, duva i diše duboko, skuplja snagu i gazi polagano po našim stopama. No ustrajan je i ne zdvaja, u silnoj provali volje ne može dočekati, da ugleda vrh i da bude ponosan u svome triumfu.

Tko to ne proživi, taj ne osjeti, kakovi se silni procesi dogadjaju u duši planinara u takvim momentima. Tu se osjeća svak bližim sebi i spozna jakost svoje volje. Mašta radi i dok ona radi ne ostavljaju nas sile. A kad smo iza šest sati hoda i mučna veranja pod toplim suncem dosegli sam vrhunac, nije bilo sretnijih ljudi od nas.

Naokolo divlja romantična krajina. Gusta valovita magla još uvijek pokriva doline i sela Gorskoga Kotara, a iz nje u daljinama pomoliše se sniježni vrhovi dugog Velebita i Kapele, raznih oblika. Ah! Tko bi ih sve izbrojio u onom dugom lancu gora i proplanaka? Duboko dolje sinje more kupa se u sunčanom svijetlu, talasa se i prelijeva u tisuću boja. Divno naše sinje Jadransko more! U krajnim daljinama zamagleno nebo i duboko more jednako sjaju u žaru zimskog sunca i u dnu toga sjaja jedva se raspoznaje što je more, a što nebo. Iz te široke pučine podigli se čarobni otoci, što se otrgli od masivnog kopna sve tamo u Dalmaciju. Bože moj! Koliko je tu različnosti u svi-

PASTIRSKI STAN NA DÔCIMA U JUŽNOM VELEBITU

DALMATINSKI PASTIRI U JUŽNOM VELEBITU

jetu, a ipak sve je obasjano suncem, opojeno mirisom života velike prirode!

Tu se naplaćuje svakom stostrukim užicima napor i težina dugog puta. Tu pod suncem što pali obraze odmaramo se razgaljenih prsiju, krijepimo se samoćom i tišinom, jer nas ne smućuje ni životna vreva ljudi, ni mora neispavane noći. Tu je samo jedan simbol životnoga veselja — veliko žarko sunce i osjećaj neizmjerne daljine! Tu nadje užitak samo onaj, koji prirodu shvaća i ljubi zanosom, on će u njoj naći svagda i svagdje prekrasnih motiva, o kojima jadnici u onim zamaglenim dolinama ni ne slute. Tu na ovim kamenima, što su izbili iz samog vrha, pružili smo jedan drugome ruku iskreno i drugarski i onaj, što mu je bilo najteže na tom putu i usponu, najbrže se i najsilnije preporodio do neobuzdanog veselja. Izvadio iz torbe malu harmoniku, probrao nekoliko akorda i zapjevao. Zapjevasmo i mi s njime sve jačim glasovima i iz duše. Gorskim krajem i svetom tišinom razlijegale se stare pjesme našeg naroda, razlijegale se himne suncu i ovim planinama.

Zaboravili smo na noć i na maglu duboko pod nama, što krije čitav svijet zemaljski i onaj profanum vulgus, koji nema ni volje ni sposobnosti, da se digne iz onog kalja ovamo i da bude bliže suncu i svemiru. Ne možemo dosta da se nagledamo)ovog svijeta naokolo u njegovoj veličajnosti i daljini i gotovo ti je žao, što ti dolaze misli naučenjaka geologa, koji tvrde, da će nestati gore i alpe, rijeke i mora, a zemaljska kuglja će

opustjeti i okretati se u svemiru kao i druga mrtva zviježdja ...

... Sunce zapadalo prema moru, oprostimo se od tog čarobnoga svijeta i spuštamo obijesni kao djeca dubokim snijegom, lutajući gotovo dva sata gorskim kosama i uvalama bez puteva, dok smo dosegli pastirske kolibe i kućicu u Ravnom i pošto su bile puste i zatvorene, nastavimo u Lukovo i Kurlinu sve do Grižana, odakle dodjosmo pod noć u Novi k moru.

Cijelim silazom pružao nam se s visina širok vidik na more, otoke i primorje. Silazili smo neprestano po kamenitim putevima, sa kojih je sunce otopilo snijeg i primorskim stazama, u crvenom svijetlu zapadajućeg sunca, što je tonulo iza Krka. A na tim silazima po strmim pećinama i primorskim obroncima u Primorje, sva sila prizora i motiva, punih kolorita, uzhita i dražesti, melankolije i tihe elegije, kao na slikama najvećih majstora. Kad dodjosmo k moru, već je mjesečina zalila fosfornim svijetlom cio kraj. Krševite gore iza nas i visoka Viševica usnule u gorski san. A u vedrom, zvijezdama posutom nebu puno je nade i iščekivanja, da će ih sutradan probuditi opet na novi veseli život zlatno sunce i pozdraviti ih sa vrha Učke naša oduševljena srca, na koju nas vuče želja i vodi put. Vratit ćemo se opet u domove svoje idealni i svijesni u svojoj duši, da smo u visokim gorama odahnuli od tjeskobe i sumornosti radeći u onoj zadušljivoj gradskoj magli i u teškoj atmosferi naše hiperkulture, da smo preporodili u sniježnim gorama misao i srce.

Buljma

Dan je vedar i sunce živo pali u mirnoj prirodi visoravni Velikoga Rujna u Južnom Velebitu, pod plavetilom nebeskim šare iskre po zelenim gorskim pašnjacima. Krajina je to nepreglednog kaosa golog krša, što ju u širokom krugu zatvaraju kamenite brdine Golića, Zvirjaka, Stražbenice i bijelih hridi impozantnog kuka Buljme. Sve to izgleda kao neka jednobojna mirna tvar.

U toj suroj pustoši gorskoj, što se diže na tisuću metara nad morem, odmaraju se sviloruna krda na golu kamenju, odmaraju se čobani i ovčarski psi. U zavjetrini pod gromačama i pećinama, a i posred samih pašnjaka na Rujnu, uvukoše se ovdje-ondje jadni pastirski stanovi u gomilu naslaganog kamenja.

Da nije ovih visokih kršnih ljudi, od sunca opaljenog lica, u modrim prslucima i crvenim kapama na glavi, po gdjekada zvuci pastirskih frula i lavež uplašenih pasa; bježao bi iz te grozne kamene pustoši bez vode i života, bez ptice, drveta i lista. Bježao bi da ne vidiš bijedu kraja i primorsku sirotinju, što na toj sunčanoj pripeci nosi na ledjima breme pokošenog sijena sa dan

dalekih dolaca i vrhova gorskih, sve tamo od Badnja i Malovana do Selina i Tribnja na obali mora.

Pred stanom gazde čobana sjedimo i odmaramo se. Zabijaju se roglja u zemlju i vrte jaganjci na ražnju. Pridolaze naivnom izvjedljivošću čobani iz bližih stanova, pa i oni što trpe glad i dangubu i što se sunčaju po vas dan po tim livadama, dodjoše da nas vide, tko se to usmjelio da dodje u tu pustoš, a da nije ugledao svijet na kamenu ove gole krši.

Junačni su, gordi su i ponosni. Odora im slikovita. Vole jake šare boja i urese, govore snažnom, otresitom štokavštinom. Ne shvaćaju, da imade u nas nepreglednih žitorodnih polja, kao ovdje u njih kamenitih gora. A kad jedan po jedan sjedne uokrug pred nas, stanu pričati i govore o zlatu preko mora, o zakopanom blagu, o medjedu i sinovima u novim zemljama i svagda nagadjaju o nečemu tajinstvenome. Puni su sujevjerja, što leži u narodnim pričama. Vjeruju u te priče i pričanja su im puna naivnosti, bezbrižnosti i topline. Ostajemo očarani pred divnim svijetom narodne duše. — Odakle u dušama ovih jakih ljudi potreba da stvaraju ovakove priče i gatke? Odakle njima vjera u nje? — One ga uzgajaju i odvraćaju od zla. On nema kruha, nema čime da se prehrani, ali žudi za slobodom i dosegao ju je u visinama ovih bijelih gora.

Nemogu da se načude, što nas vuče, da polazimo s njima po snijeg i spuštamo se u duboke

gudure po okresanoj jeli, što im služi kao stepenice, iznose ga, tale na suncu i piju. Ne shvaćaju, što gledamo tolikom izvedljivošću u tu nijemu, praznu i običnu prirodu, što se neprestano svakog hipa mijena i jedva pojedinac nadje dosta vremena, da joj se nadivi i dosegne sve njezine promjenljivosti u prizorima ljepote i boja.

... Sunce zapada na vrhove Golića i Zvirjaka, oprostismo se od tih naivnih ljudi dobra srca. Gazda nama u čast ispalio dvocjevku jedared, ispalio dvared, uzbunio krda ovaca. Put nas vodi preko Buljme na Doce. Uspinjemo se po gromačama kamenja, jer se ne može to da zove putem; vrlo je traljav. Jedva se odlučila dvojica čobana, da nas odvedu na Buljmu i ponesu naše teške torbe. Boje se noći u gori, odvraćaju nas od tame i zato brzo preskakuju kamenje sigurnom i vrleti viklom nogom. Na vrhu kose Stražbenice hoće da nas ostave i da se vrate. Ne razumiju naše krzmanje i naše užitke u novim prizorima. Do nas dopire iz dubina sve jači šum bujice Brezimenjače, šum kaskada. Na vrhu sedla stojimo da se nagledamo rijetkog prizora. Zapad sunca na širokom moru, što ga tamo daleko, daleko u jedva vidljivim tamnim konturama zatvara lanac silhueta dugih Apenina. Nebo u prekrasnim violetnim nijansama, što prelaze u žutilo, a ovo se izmiješalo krvavim horizontom, zalivenim krvlju sunčanoga žara. Pod nama duboko dolje tamni prodori Paklenice i njezine visoke stijene sa strmim liticama. Gledamo, gledamo i ne shvaćamo, djeluje li na nas više pri-

vlačiva divota ili odvratna stranovitost ove prirodne tvorevine. Tu vidiš, što je kroz milijune godina učinila voda, kiša, snijeg, što je pala na te kraške gore i stala ih otapati. A što nije učinila ona, stvorila je snaga tlaka, mnoštvo silnih raspuklina, stijena, prodora i odvojila bregove i gore.

Spušta se sumrak, a po bregovima i strmim stijenama puzale su sjene. Sve više zamračili se dolovi, prodori i šuma Paklenice pod nama. Nestalo je dana, i nad nama u dubinama crnoga neba zatreperile su zvijezdice sanjarskim svjetlom.

Naša dva vodića pod dojmom sve jačeg sujevjerja, žale što se nisu još za dana povratili u svoje stanove, jer odlučno nas uvjeravaju, da nisu vični, da noću vrludaju po tim putevima nad provalijama. Hoće da se uvuku gdjegod putem pod pećinu, hoće da vadimo oružje i da ga držimo u ruci. Tu je negdje zimi zasuo snijeg ženu, tamo cigan zahvatio čobana i odnio mu ovcu, tu je vuk razderao ovna, s one se litice sunovratila ostavljena pastirica i njezin duh bludi ovim provalijama. I tako redom nižu pričanja i nema te sile, ni misli, ni čuda, što bi pokolebao to sujevjerje u tim malenim dušama.

Izašao mjesec, fosfornim svjetlom zalio gorski kraj i ljeskao se poput srebrne ploče na površini mirnoga mora.

A noć je tako krasna! Nigdje nikog, sve je pobjeglo i sakrilo se od bojazni pred tom tajinstvenom mjesečinom i samoćom. U gorskim pustošima za mjesečevih noći svi smo jednaki, u svima

šapće takva noć puno mističnoga. I to je ono, što svakog čovjeka ustavlja i zamišlja. Naši čobani glasno rogobore, ne shvaćaju čovjeka idealna svijeta, u čijim se posmatranjima sve poljepšava, čisti i poveća. Slijedimo jedan drugoga uskim putem, sad lijevo, sad desno, neprestano izmedju kamenih klada i stijena, što nam ih rasvjetljuje mjesečina.

Visoko gore nad našim glavama u noćnoj polutami prijeti nam ko bijela noćna avet strma klisura kuka Buljme. Što smo joj bliže, sve jače se osovljuje, sve su ogromnije njezine kamene klade i grebeni. Velike mora da su tu lomljave i trijesovi, kad se ruše ti ogromni kameni u strme gudure. Tada mora da se potrese zemlja i nebo!

A kad stignemo pod samu Buljmu razljute se, čobani, bace teret s plećiju i ne dadu se ni korak dalje. Tu će noćit, pa zbilo se što mu drago. Odlučni su i ne popuštaju. Zavuku se medju kamene klade, pokriju glavu zobuncem i umorni od puta brzo usnu. Legnemo i mi na to kamenje, naslonimo glave na torbe, ali oči nam se ne zaklapaju već blude po zemlji i nebu. Silne gore sa svojim dugim sjenama okolo nas, a daleko tamo dolje mirno more u bljedo zelenome rasvjetljenju. Čudni osjećaji, sijaset osjećaja u toj tišini, što ju prekida na mahove lagani vjetrić sa prevale na Dolcima. Dojam neodoljiv, tu svatko mora da osjeti, koliko je skrivene nutrinje u pojedincu. Ima ih, koji u takovim časovima utonu u religioznost i kažu, da ta nutrinja ne pripada njima već Bogu. Je li to

strah pred mističnim zujanjem noćnog povjetarca, ili strah pred strahotama u prirodi, strah, da će mu se dogoditi baš ono, čega se on najviše boji?

Duga je ova krasna noć, ali neugodna postelja i sve hladniji vjetrić sa Dolaca. Daleko si od svoga doma, daleko od znanaca na toj pustoj vrletnoj Buljmi, što se uzdigla nad morem više od tisuću i pet sto metara. Zatvaramo oči, drijemamo i drijemajući slušamo simfoniju gorskog vjetrića, što ju svira na liticama Buljine o životu, koji odmiče jednako dalje, prikupljajući nove zvukove svojoj himni...

... U osvit zore nastavimo put na slikovite Dôce, iza kojih se žarilo istočno nebo poput usijana željeza.

Proljeće u Karavankama

(Po grebenu od Stola 2236 m na Golicu 1835 m).

Ljudi što čeznu za gorama od veće su česti idealisti, brzo se zanose ljepotom i raskošjem u prirodi i taj ih idealizam udružuje u krilu prirode, u koju dolaze iz svagdanjeg života, koji je podijelio svijet u prijatelje i neprijatelje. Nigdje taj idealizam nije tako velik i uzvišen kao u Alpama, gdje je beskrajna priroda prosipala krasote i strahote svoje svemoćnosti i razornosti. Zato tamo dolaze idealisti iz svih krajeva i tamo se udružuju čista i iskrena srca ljudi raznih domova, nazora i jezika, tamo podižu jakost svoje volje i ponos ljudski, razvijaju snagu svoga tijela i ispunjavaju srce toplim i altruističkim čuvstvima.

Karavanke! Tko se samo jednom uspeo na koji njihov vrhunac ostaje mu taj dan duboko u sjećanju i pravi se planinar ne može oteti čežnji, a da ih svake godine ne posjeti, jer doživljuje vazda novih utisaka i dojmova u njihovim gorama, u veselom životu njihovih planinarskih kuća.

Karavanke su skupine gora izmedju Save i Drave na medji Jugoslavije i Austrije. Dosižu na jugozapadu do Julskih Alpa, na jugoistoku vežu

se na Kamničke Alpe, a na sjeveroistoku na Pohorje. Medju hrvatskim planinarima postale su uz Julske Alpe, napose Triglav, vrlo omiljene i popularne Karavanke. Onaj, koji hoće da okuša svoju snagu i ustrajnost, da se broji medju uvježbane planinare, treba da se uspne na Golicu, taj Jugoslavenski Rigi, kako ju nazivlju Slovenci, da redom podje na impozantni Stol i bijelu Kepu, pa će u širokim vidicima doživiti sretne časove strahopočitanja i veličajnosti, što ga gore pobudjuju u ljudskom srcu i samo će u gorama, kako kaže Rousseau, naći odmora, umne i duševne pobude, jakosti i energije, zadovoljstva i sreće.

Sve što u Sloveniji planinari, sve to u proljeće kad snijeg okopni i čim se otvore kuće na Golici (Spodnja 1582 m) i Kadilnikova (1835 m) na samom vrhu, sve to hrli na tu karakterističnu goru, da se naužije čista pogleda na Triglav i proljetnoga sunca, mirisa u gorskim vrtovima prepunim narcisa i encijana. U planinskim kućama sve oživi, dolaze i odlaze danju i noću planinari, vesele se i pjevaju okićeni narcisama, po putevima se dozivlju i pozdravljaju. Sve se pomladjuje iza duge zime i sve miriše po proljeću i cvijeću. Nema gore u Sloveniji, osim Triglava, koju bi slovenački planinari posjećivali tako rado, kao ovaj obronak Karavanka, koji je po svojem položaju i izgledištu zahvalno izletište.

Put na Golicu širok je i lagan u usponima, ugodan, ni najmanje naporan, a od željezničke stanice Jesenice jedva tri do tri i pol sati udaljen.

Stoga tako brojno polaze i manje uvježbani planinari i školska omladina u skupinama na njezin vrh, da uče, gledaju i uživaju u širokoj panorami od više sto kilometara naokolo.

Sa Golice je najgrandiozniji prizor na sam snježni Triglav i Julske Alpe, obasjane jutarnjim suncem, što se ljeskaju na snježnim plohama, koje se ruše u doline Krmu, Kot i Vrata i prelijevaju u tisuću zlatnih boja. Okružuju ga bijeli trabanti Rjavina, Cmir, Pihavec, Stenar, Križ i Razor, pa šiljati grebeni vratolomne Škrlatice, oštra piramida Špika, gordi Jalovec, za njime okrugla glava sijedoga Mangarta. Ta tko bi ih redom sve izbrojio tamo od Črne Prsti i Bohinjskoga gorja, Bogatina i Krna, sve do Babe i Kepe u Karavankama! A svačije srce veselo zadrhće kada daleko iza njih ugleda bijelom jutarnjom maglicom ogrnute Visoke Ture, što ih je obasjalo porodjeno sunce i riše u bijelim oblacima konture Grossvenedigera, Grossglocknera i Sonnblicka s njihovim dugim i širokim ledenicima. Na sjevernoj strani duboko dolje vijuga se Drava po širokoj Koruškoj i blješte jezera Vrbsko, Osojsko i Blaško, iz kojih sunce diže bijele oblake od magle. A tamo gore na istočnoj strani masivni Stol sa strmim grebenima i velikim strehama, što se ruše u korušku stranu.

Planinar, koji razumije jezik ovog blizog i dalekog alpinskoga svijeta, ovih sniježnih gora i ledenika, tajinstveni jezik lijepoga i velebnoga u prirodi, što uzdiže naš duševni svijet, naći će naj-

veći užitak, što ga može da nadje ljudsko oko i duh, morat će se podati razmišljanjima u shvaćanju lijepoga i etičnoga u životu i u čovjeku. I onda će pravo osjetiti i shvatiti ljepotu i smisao u pejsažima velikih umjetnika, u stihovima pjesnika, što pjevaju himne i ode kraljevstvu gora i planina.

Jedva što se u maju otvore kuće na prekrasnoj Golici, koja se, kako ju je nazvao jedan naš oduševljeni planinar, pretvorila u pravo kraljevstvo narcisa i encijana, hrle k njoj u velikom broju slovenački i hrvatski planinari, koje svagdje dočekuju s veseljem i pozdravom. To su dani planinskoga hodočašća Slovenaca i Hrvata, što sa visokih rubova prekrasne Golice pozdravljaju osvit proljeća u slovenačkim Alpama.

Dok je na Golici proljeće u najljepšem cvatu, na susjednome Stolu i Vajnešu bijele se snježne strehe, velike snježne plohe, pokrivaju strme hridi, pećine i pašnjake na planini Belščici, dok je u vrtači Medji dola nagruvan snijeg strmim valovima i tali se u jezero, što ponire u dnu toga dola.

Jednoga proljetnoga dana, kad su velike skupine slovenskih i hrvatskih planinara hodočastile na Golicu, pošli smo nas trojica iz Žirovnice na Stol. Vodio nas popularni slovenski planinar Jože Čop, poznati penjač po sjevernim stijenama Triglava, Prisojnika i Jalovca, što ih obišao u društvu srčanih drugova slovenačkih planinara Tominšeka, Kajzelja, Jelovšeka, Topolovca, Juga i drugih

»pravi sin ovih kršnih gora«, vazda veseo i zadovoljan, vjeran drug i dobar čovjek. Bilo je pol šest sati u jutro, kad smo s njime krenuli iz Žirovnice prema Valvazorovoj kući pod Kserom. U živahnom nam razgovoru prolazi brzo vrijeme, pa smo za sat i pol dohvatili ovu kuću, gdje nas je opskrbnica podvorila bijelom kavom i spomenula nam, kako je prije više dana odustalo nekoliko planinara, da se uspnu na Stol i po grebenima na Golicu poradi velikog snijega i snježnih usova. Ali naš joj slovenački drug smiješeći se odgovarao »nič nevarnoga« i uvjeravao nas, da ćemo taj put s njime proći bez pogibelji.

Sunce se popelo već visoko, a nebo bilo djelomice prema sjeveru i sjeverozapadu oblačno i nije dalo slutiti, da bi taj dan bilo oluje i nevremena. Nedaleko od Valvazorove kuće dijele se putevi prema vrhu samog Stola. Jedan obilazi u serpentinama sa jugoistočne strane mali Stol, a drugi sa južne strane ide strmo i ravno i dolazi izmedju Velikog i Malog Stola do Prešernove kuće na Malom Stolu. Podjemo tim potonjim putem, svraćajući na svakom koraku poglede na Bledsko jezero pod nama i na majestetične Julske Alpe, obasjane čas jutarnjim suncem, čas zastrte bijelim oblacima, što se radjaju na njihovim sniježnicima. Prolazimo kroz šumu, kroz romantične gorske rajeve, izmedju kržljave borovine i gorske flore, sve do pastirske bajte na kojih hiljadu osam stotina metara, gdje smo malo odahnuli da se nagledamo široke slike u

dolini pod nama, u kojoj se probudio svijet, gdje križaju pruge i vlakovi i zvone crkvena zvona.

Jutarnje nebo gubilo svoj sjaj. U zraku se malo po malo zahvaćaju u boj dvije struje i motaju maglu u visinama. Od te pastirske kućice počima snijeg, koji je dublji i širi i seže do vrha Velikog i Malog Stola. Sve je strmiji i naporniji, pa smo trebali puna tri i pol sata, uspinjući se po tim snježnim plohama, dok smo od Valvazorove kuće došli Prešernovoj kući na Stol.

Tu nas ugrijane rashladio studeni vjetar i nekoliko debelih kapi kiše. Kuća zatvorena, munjovod na krovu savijen, sa sjeverne strane zametena do krova snijegom. Nad Kamničkim Alpama i nad Begunjščicom vriju tmasti oblaci i vjetar ih nosi prema Stolu. Počima kiša, pa odmah krupan led. Govorimo o oluji i gledamo zabrinuti što će danas još svega biti. Naš vodja Slovenac zagrnuo se je u svoju kratku pelerinu i gologlav pjeva iz svega grla koruške pjesme, prekrasne melodije, dirljive riječi, što razblažuju srce. I što bi u tren oka, zabljesne nad Begunjščicom i grozan tutanj razliježe se na sve strane. Brzo smo zakopali željezne cepine u snijeg, a ledena kiša spustila se u plohama i ritmički, velikom bukom udara na krov Prešernove kuće, uz čije smo se stijene prislonili stojeći u snijegu.

Crni oblaci, što nose tuču i munju, prolaze nad našim glavama, a mrzli vjetar trga maglu i nosi ju spram Bleda i Triglava. Gledamo kako se ondje spuštaju mlazovi kiše i munje sijeku iz oblaka u oblak uz silnu tutnjavu, što nam dugo šumi u ušima.

A kad je na kratak čas vjetar pročistio komad neba, pošli smo brzo na sam rub Stola da pogledamo duboko dolje na strme pećine što se ruše u Koruško.

Nakon tri četvrt sata, što smo proboravili na vrhu, prošla je oluja sretno nad našim glavama prema Triglavu. Spremimo se na silaz po grebenima Stola i Vajneša, pa preko Belščice planine i gudure Medji dola na Golicu, gdje nas u Spodnjoj kući očekuju još iste večeri naši drugovi.

Spuštamo se klizući niz široke snježne plohe, pa se opet penjemo u oštrim usponima po sipkom snijegu na strmim rasječenim pećinama. Puteljak, koji ljeti ovuda prolazi nije naporan i pogibeljan, nu sada pokriven snijegom, traži veliko svladavanje napora i oprez, a naš vodja, sin ovih kršnih gora, vodi iskušanom sigurnošću, praveći nam stope u strmom snijegu, obilazi hridi i pećine nevjerojatnom spretnošću iskusna planinara visokih gora. Veremo se čas gore, čas dole po sniježištima, pomažemo si i upiremo se na snijegu i zaledjenim mjestima željeznim cepinima. Putem nas na mahove prati uz grmljavinu obilna kiša, koja se je sasula na nas u snijegom zatrpanoj guduri Medji dola, u kojemu smo se osjetili kao u Danteovom paklu, okruženi i zatvoreni visokim pećinama, zasutim snijegom.

A kad se opet iz nje digosmo na njezine rubove, otvore nam se vidici na pitome gorske pašnjake i pastirske kućice kraj kojih prolazimo, — i na mahove pogled na Bledsko jezero i dolinu Save, sve

tamo do Kranjske gore. Pod večer još istoga dana došli smo u Spodnju kuću na Golici, prešavši u jednome danu za deset i pol sati hoda najljepši proljetni put Slovenačkih Karavanka od Žerovnice na Stol i od Stola na Golicu radosni, što nam je trud i napor bio nagradjen gorskim vidicima i uspješan u borbi s prirodnim nepogodama.

Drugi dan silazeći sa Golice, svraćali smo poglede na njezine kuće i vrhove po kojima se vrzli i uspinjali u dugim redovima veseli planinari, pjevali i dozivali se. Radovali smo se, da smo doživili taj proljetni planinski triumf ljudi u gorama, — ljudi, kojima u planini nikada ne presahnu izvori srca, niti ih zahvaća melankolija, da im ubije čuvstva.

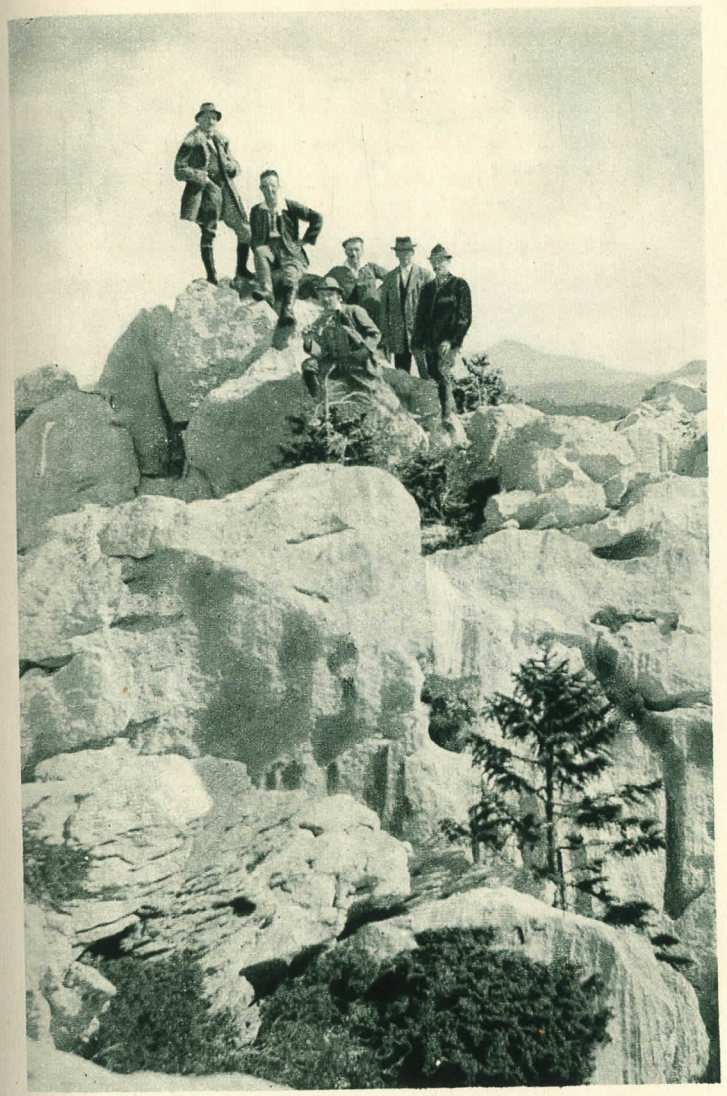

BIJELE STIJENE

Hajdučki Kukovi

Sunce je tonulo iza bregova u more, kad smo na povratku sa Maloga Rajinca u Sjevernom Velebitu prolazili kroz impozantna Lubenska Vrata. S jedne i druge strane duge gorske uvale odvojile se visoke pećine i klisure bijele kao mramor, što se poput strmih zidova podigle iz gustih šuma borova, jela i omorika. Samo se negdje nadje po koja bjelogorica, kao da je zabludila u tudje dobro. Na okomitoj kao snijeg bijeloj stijeni izrasla je nad bezdanom jela, oplela svoje korjene u usjekline i rupe, uzdigla se gordo tamno zelena kao svijećnjak na visokoj stijeni gotskoga hrama. Kadkada bi šum u krošnjama drveća prekinuo gorsku tišinu, a lagani vjetrić zanjihao rijetke grane jele na bijeloj pećini, da je nježna i meka stidljivo zatreperila.

Još za večernjega sumraka dodjemo na široku gorsku livadu Lubenovca, što se utisnula uokrug izmedju Vratečkoga kuka i Kozjaka, a po njoj još pase stado ovaca i nekoliko mazgi. U dnu livade stisnula se pastirska kolibica i tor za blago. Pred njom se dimi vatra i na njoj vari u kotliću palentu kršni Primorac, što je nedavno sa ženom i djecom

došao iz sela kraj mora visoko ovamo u planinu, da kroz suho ljeto prehrani stado ovaca i tudju stoku. Pred kolibom ležao vodom napunjeni kabao, u kojem se talio snijeg, pa istesana daska na dvjema kamenima, što je služila za sjedalo. U kolibici pregršti sijena, naslonjena dvocjevka, neugodni vonj od vlage i zadah od dima.

Dobri prostodušni ljudi nude nam mlijeka i palente, vode iz kabljića, no teško pristanu na noćište u kolibici na sijenu, jer je u njoj jedva mjesta za nje same. A kad stekosmo njihovo povjerenje, nude nam i sira i dasku za sjedalo. Raduju se da mogu s nama govoriti o svojoj bijedi. On nas upućuje u tajne puteve ovih gora i planina oko nas, spominje orlovska gnijezda na Hajdučkim kukovima, kuda će nas sutra ranom zorom da vodi. Žena nesretna jadikuje kako im je zorom neki jaki medvjed, što se već više dana provlači ispod Kuka iz šumske guštare, lomeći putem granje i grmlje, povalio i zatro zelenu zob na malenoj njivici kod Lubenskih vrata.

Kad se spustila večer sakupe se oko kolibice u medjusobnom strahu djeca pastireva, ovce i mazge i polaze u torove. Večernji sumrak prelazi u tamu i šulja se tiha ljetna noć po gori i šumama. Gorskom krajinom prolazi neki tajinstveni svečani šapat. Katkada zableji janje, ili zalaje ovčarski pas i opet se sve umiri... Narav spava... Izmoreni od dugog puta po brdinama i kršu svalimo se na pregršću sijena u kolibici, skinemo kaput, s njime se pokrijemo i za čudo, nije nam bilo studeno, ni

tjeskobno, ni strašno. Kraj nas spavaju dva čovječja lika, u dnu na daskama djeca, čije se glave sakrile nekuda u gunjac. Mjesec se uzdigao nad planine, njegova blijeda mrlja i sjene ležale na kamenju, što je provirilo iz travnika. Kroz istesane daske, što su jadno pokrivale kolibicu, padalo je mjesečevo svjetlo na naše obraze... Čarobni, tajni život gorske noći!... Utonemo u tihu poeziju prirode i usnemo.

... Na istoku bilo je sve manje zvijezda i sve se jasnije radjala svjetlost na nebu. Uranili smo. Negdje nad pećinama zakliktali orlovi, a u toru zablejale ovce. Ustala žena i pastir, uzeo sjekirom tesati drvlje da potpali vatru i vari nam mlijeko. Naokolo po brdinama hvatala se rijetka maglica i pokrivala vrške visokih jela i omorika. Na istoku se ražarilo nebo, izlazi sunce, a magla se podiže iznad vrhova, ili se pretvorila u rosu, ovlažila livadu i kamenje po njoj. Sve je naokolo vonjalo po jutarnjoj rosi i vlagi. Na sve strane prekrasne slike gorskoga kraja u jutro, što se budio iz sna. Zarumenili se od sunčanog žara vršci bijelih hridi Kozjaka, Vratečkog Kuka, Malog Kozjaka, Bogovačkog Kuka, a iza njega lanac Hajdučkih Kukova. Oko njih nepregledne šume staroga i prastaroga drveća. Stojimo zapanjeni pred tim pojavama prirode, kojima upravljaju vječni zakoni, promatramo forme lijepoga u prirodi i osjećamo ih u prostoru, u jednostavnosti pokreta njezina života i njezinih promjena. I tu opažamo motive originalne, osebujne, koje drugda ne bi nikada opazili.

Spremimo se da podjemo na Hajdučke Kukove. Vodi nas pastir, koji je jednom bio na njima, uzima dvocjevku, jer bez nje ne ulazi u goru. Polazimo puteljkom, kojim smo jučer došli od Lubenskih vrata, nu na polovici puta zakrećemo u šumu, u kojoj nema puta.

Što dublje ulazimo u šumu to je ona postajala gušća, a veranje napornije po kamenju obraslom mahovinom i prekriveno trulim deblima. Visoka vlažna paprad i ostala bujad ispunila i najmanju čistinu izmedju kamenja. Pastir na časove stane i gleda u šumu pozorno, pa onda uzima pravac kroz ponikve i gromače, krajem, koji možda nikada ili već dugo nije vidio čovjeka. Osjećamo da se pomalo uzdižemo iznad drveća, obilazimo okomite i glatke pećine. Nijema kamena pustinja i krš! Da nije sunca, što se već uzdiglo i svojim tracima prelijevalo izmedju grana u bisernoj rosici u bezbroj šara, ne bi vjerovali, da je na vrhovima ovih šuma bijeli, čisti, sunčani dan. Dolazimo verući se nogama i rukama na oštre hridi kao češalj nanizane, po raspuklinama i škrapama obraslim kržljavom borovinom.

Zar je tuda ikada prolazila čovječja noga?

U tim su se neprohodnim kamenim šumama suroga krša skrivali nekoć hajduci, bježeći od vlasti i lihvara, kojima nije nikada bilo dosta seljačke krvi. Tu pod ovim grdnim planinskim hridima dijelili su plijen i prebivali dane i godine. Tu su pjevali pjesme i stvarali priče o hajdukovanju, smišljali osvete, koje su bile sladje i jače od samilosti, gajili inat i nagon, koji je bio jači od razuma. Tu u toj pustoj gori mora svačija fantazija da oživi i dozove u pamet uspomene iz prošlosti. Vidiš se režane crvenom kapom na glavi, ispod koje visi duga kosa. Nose šareni prsluk, kaftan od zelena sukna, preko ramena prebacili dugu crvenu kabanicu, o pojasu im handjar i kubura, rog za puščani prah, dugom diljkom na ramenima, — kako gone po tim dupljima, šumama, špiljama hajduke i bjegunce, što se krili po ovim skrovištima.

Kad smo dosegli najviši vrhunac Hajdučkih Kukova, onda smo tek zapravo vidjeli pod nama nepregledni labirint od klisura, ponikava, gromača, kukova u gustoj crnoj šumi, što se dizale i spuštale kao valovje izmedju Kuka (1650 m) i Bogovačkog Kuka (1504 m). Na samom vrhu opazilo nas nekoliko orlova, što su dugo kružili nad našim glavama i kliktali. Na sve strane pogled u divlju romantičnu gorsku krajinu Sjevernoga i Južnoga Velebita. More bregova, ocean kamenja, duliba, ponikava, šuma, proplanaka, na kojima imade pastirskih koliba, zaklonjenih izmedju šuma i gromača kamenja, iz kojih se provlači dim, a pred njima pasu stada ovaca, goveda i mazgi. Na sjeveru ističu se masivne trupine Velikog i Malog Rajinca, Zavizanska kosa, pa lijevo i desno Kukovi Ružanski, Kozjak i mnogo drugih. Prema jugoistoku impozantno se uzdiže Šatorina, a iza nje daleko dolje na jugu Vaganski vrh i Sveto Brdo.

Sunce se popelo nad naše glave, dan je vedar i vruč. Daleko dolje pod nama blješti more kao

srebrna ravna ploča. Smirilo se kao da hoće počinuti na žarkome suncu. Odmaramo se na gromači kamenja najvišega Hajdučkoga Kuka i promatramo smjer puta koijm bi se spustili u Lomsku Dulibu, da uhvatimo šumsku cestu, što vodi iz Alana u Štirovaču, gdje bi prenočili. Nasladjujemo se vidicima i krasnim sunčanim danom, što nam nadoknadjuje stostrukim užicima napor i muku kod veranja čitavoga jutra. Cijenimo zalihu vode kao dragocjenu stvar, a kad nam je nje nestalo žedjajući na sunčanoj pripeci, dao se pastir na traženje vode, verući se nevjerojatnom vještinom niz litice, u gudure i našao ju! Penje se iz duboke uvale i iznosi nam na vrh nabijenu grudu snijega, što ga talimo na suncu i pijemo. Nedamo se na povratak s tih kamenih vrhova, tihih i pustih, kao da u njima živimo bog zna već kako dugo, ne mislimo ni našto, ne spominjemo se ničesa, ni ljudi, ni doma. Nema tu ničesa, što bi uzbudjivalo naša čuvstva nad nepravdom, sudbinom slaboga, nemoćnoga, idealnoga. Tu na tim visokim pustim kamenim gorama čovjek idealizuje i čisti dušu, u čeznuću za životom, širokim svijetom i njegovim ljepotama u vječnim njenim promjenama i kretnjama.

Gledajući pod sobom naokolo silesiju gudura i ponikava, razumjeli smo, zašto se ovuda krili nekoć hajduci, po kojima je narod prozvao taj lanac bregova Hajdučkim Kukovima. Jasno smo shvatili, da su u ovoj gorskoj pustinji, kuda se provlači samo zvijer, gdje nema ni traga ljudskoj stopi, mogli da zaborave i svoj dom i svoje najbliže i podali se ži-

votu gorskih pustinjaka, provlačili se kroz gudure i šume od dana do noći.

Doba je da se sidje sa tih visina i prije noći dodje do noćišta. Pastir nam nudja i ove noći svoju kolibicu, pa podjemo s njime istim putem, uz isti napor veranja kod silaza niz kamenje i litice kao i jutros, okrvareći si na oštrim bridima kamenja ruke i koljena, radosni da ćemo sutra s njime uspeti se na najimpozantniji ogromni bijeli kameni blok Kozjaka, što nam čitavi dan imponovao alabasterskim stijenama i hridima i pričanjima pastira, da je pristup do njega još teži...

Svečani dan na Velebitu

Kad planinar imade sreću, da za vedra sunčana dana, bez bure i bez magle u visinama podje od morske obale kod Selina kroz dugi bajoslovni klanac suhog korita Velike Paklenice, pa se usmjeli uspeti se uzanom stazom, verući se izmedju klada na rubovima dubokih provalija, na impozantni kuk Buljmu i njezinu prevalu u visini od tisuću i pet sto metara, što se usjekla izmedju Debelog brda i Crvenog kuka, — stati će instinktivno na tom kuku ne samo da nakon napornoga hoda i veranja od pet i više sati na sunčanoj pripeci uhvati daha svježeg i laganog sjevernog zraka, nego i od čuda zapanjen i sreće iznenadjen, što gleda još nikad nevidjenu sliku planinskoga kraja.

Pred vidom kao da se brzo diže veliki zastor prozirnoga vela, a iza njega novi prizori gorskog svijeta, što svačiju dušu iznenada uzbuni i potrese, te se nemirno ogleda na sve strane i raduje kao dijete, jer su to trenuci sreće, koja bane neočekivano, da nas gotovo zablješti zamamljivošću i svježinom veličajnih prizora. To su slike pune kolorita i svježine gorskog zraka i blještavila sunčana, našeg Crnčića i slavnog Segantinija!

Široka kamenita, valovita uvala gorskih Dolaca, što ju prema moru zatvaraju fantastičnoga oblika klisurasti kukovi Buljme, obrasla u svojim uvalama busenima zelene trave, a okružena visokim brdinama masivnoga Vagana i Babjeg vrha, strmo odrezanog Badnja i grabrovim šumicama Debeloga brda. A nad ovom planinskom krajinom sivo-plavo nebo i podnevno sunce, što bliješti nad bjelinom kamenja i zelenim proplancima i titra pred očima svojom čistinom. Sjajna vedra slika, puna jarkih boja, svježeg zraka i punog sunca, što pozlaćuje gusta krda ovaca, što se ovim uvalama i kamenjem polagano pomiću pasući u zelenim busevima, a slijede ih čobani gorštaci u modrim zobuncima i crvenkapama na glavi, sviraju u frulu i pripjevaju si pjesme svoga sela.

Dodjoše proljetos čim je okopnio snijeg i dunuo topli vjetar ovamo visoko gore u Velebitska brda sa strmih obala Zrmanje i Obrovca, iz Benkovca, pa Vrlike, ća iz Knina i Drniša, goneći po više dana gusta krda ovaca i koza, po koju mazgu i magare, da ih prehrane kroz suho ljeto. Udome se u planinskim stanovima, što se stisli uz proplanak ili pod klisure sve od Visočice do Tulovih greda, ostavljajući od naraštaja u naraštaj uspomene od prošlih ljeta. A stanovi im siromašni i bijedni, složeni od gomile kamenja, kolibice jedva metar visoke, u koje se uvlače puzajući rukama. Pokrivene istesanim bukovim daskama, jedna preko druge nabacana, što slabo štiti od kišnih nepogoda. Uredjaj u njima još bijedniji, postelj — dvije

daske prebačene na kamenje za gazdu krda i gospodara blaga. U sredini gori danju i noću vatra, a nad njome veruge i obješeni lopiž za palentu i vareniku. Po zidovima na drvenim klinovima utisnutim medju kamenje zida visi posudje, puška, sjekira, mješine napunjene maslom i varenikom, a oko mješina po sirovom loju i žlijezdama sjatilo se na tisuće zelenih i velikih muha. U kutiću kraj postelje stoji sandučić za rublje i drveni kablić za pravljenje sira škripavca. Žestok vonj tih mješina i oštri dim vječne vatre, što ujeda za oči, pa ležaj na hrapavom tlu, goni i same čobane, da za ljetnih toplih noći spavaju u travnicima.

Nu u ovom siromaštvu veseli su i ne tuže se ni na što. Ako imade na svijetu sretnih lica, ako imade dobrodušna smijeha kod ljudi, onda su to velebitski čobani gorštaci, koje je vazda zanimivo i milo gledati, a prepoznaješ ih u tim planinama već iz daleka po njihovoj junačkoj prilici, po suncem opaljenom licu, crvenkapi i odjeći modrih i crvenih boja. To su istinite, poštene i dobroćudne duše, koje sude dosta umno i tanko, čega se je držati, čega klonuti, slobodni su i smjeli, lukavi i oprezni. Dešava se, — ta to je čovječanski — da imade medju njima inata, razračunavanja i krvnih osveta, zlobe i jala, da se u planini zbog pašnjaka i djevojaka izmedju udaljenih pastirskih stanova vode kavge i rode Monteki i Kapuleti, ali moral stoji kod njih na višem stepenu, nego u ikojem dijelu naroda.

... U pastirskom stanu na Dôcima, što se jedva vidljiv stisnuo pod grabovu mladu šumicu na visini od tisuću i četiri stotine metara nad morem, pred više je godina uspjelo dvojici planinara da nagovore gazdu i gospodara Mijata Vrkića, da ih pusti noćiti u njegovom stanu. On ih uporno upućivao u šumicu pod krošnju drveća, jer u stanu jedva imade mjesta za noćenje njegovih čobana. A vani spuštala se magla i sipila kišica, što je navještala kišovito vrijeme. Bože moj, to jadno noćenje! Ostat će u nezaboravnoj uspomeni u nizu planinarskih doživljaja. Zar se to može nazvati noćenje umornih putnika i planinara, što se čitavi dan verali kamenim putevima prelazeći Buljmu iz Paklenice? U kolibici gazda i žena mu na dvjema daskama, petorica pastira oko vatre i dva planinara došljaka. Pred kolibicom još nekoliko pastira, što se stisli uz zidove u zobunce i gunjce. Vatra dimi, guši te u grlu, isušit će ti oči, smrad od obješenih punih mješina masla i varenike, dotakneš li jednu, zazuji ti oko glave oblak zelenih i velikih muha, da protrneš od osjećaja odvratnosti i zastrašljivosti. O ponoći došla oluja i pljusak, vjetar i grmljavina, a ispod naših nogu čučeći na kamenju i daskama, provalila bujica od kiše i pretvorila čitav ovaj jadni stan u kaljužu i blato. Okrećeš vatri sad lijevu, sad desnu stranu promočenog tijela, sušiš ogrtače i odijela...

Ova strašna zajednička noć združila je u prijateljstvo čobane i došljake, dugi razgovori i zajedničko snašanje bijede i težine neispavane noći, uzbudilo je u tim priprostim dušama osjećaje sućuti, povjerenje i udvornosti, ne znajući zorom, kad je

svitalo, čime da nas sve pogoste i kuda da nas smjeste, da se odmorimo. A kad je opet zasjalo sunce i otopilo nam mrzle kosti, veselili se da mogu plaziti s nama i pratiti nas u gore, na vrhunce Vagana i Babjeg jezera, Crvenog kuka, Badnja, Jelovca i tolikih drugih brdina, što se nanizali oko nas u širokoj gorskoj panorami.

Da ih vidite u tom terenu! Gaze brzo i vješto preskakuju kraj grdnih planinskih provalija i dubokih pećina, gdje se nekoć ročili velebitski hajduci Čavlina i njegovih drugova, kližu se nizbrdice kao kakve zvijeri, napjevaju se, nasmiju se, vazda vedra i poštena lica . . .

Više smo puta ljeti i jeseni polazeći u Velebit skrenuli na slikovite Dolce, da posjetimo naše stare znance čobane i gazdu Vrkića od »Dolaca«. I jednoga smo jesenskoga dana doživili rijetku sreću, da vidimo svečani odlaz i šaroliku povorku čobana i krda sa Velebitskih planina u njihova sela kraj mora. Taj svečani dan spominje na običaje poganskih vremena.

Ne će znati svatko, što je svečani dan u visokoj planini, na pastirskim stanovima i pašnjacima Badnja, Dolaca, Močila i tolikih drugih, što se stisli na tim gorskim visinama gdjegod pod pećinom, ili na obroncima šume. Ne će taj svečani dan dočekati, ni doživiti, ni razumjeti nestrpljivi i ponositi gradjanini, što nije vičan opažati u visokoj planinskoj prirodi, što buji svojim životom, jer ne voli svatko upoznavati ljude nezasitnom znatiželjnošću, verati se crnim šumama i u gorskoj samotnosti potražiti žive duše, pozdravljati ih ljubežljivim glasom, zatomiti veću ili manju natruhu gradske oholosti, govoriti s ljudima niže vrsti i noćiti jadno s čobanima za olujnih noći u brlozima pastirskih stanova.

. . . Početkom rujna nastupile su hladne kišovite noći, a pred jutro mraz i vjetar. Znala je i ljuta bura da zahuji i zaurla niz vrleti suhe drage, pa privezati čobane uz njihov stan, a cijela krda stisnuti gdjegod za gole pećine i hridi . . .

Za sutra naredio je gospodar Dolaca, da se napusti planina i da se vrate u svoja sela. Šalje čobana u Badanjski dolac, da se i oni tamo spreme na put i zajednički krenu. Medju čobanima radost i veselje, da će opet ugledati svoje selo, što ga ostaviše u proljeće.

Spuštala se hladna večer, a pred pastirskim stanom gazde Vrkića pune ruke posla. On, vanredno junačan i krasan čovjek, crna opaljena lica, dugih spuštenih brkova, impozantna uzrasta širokih vojnički isprsanih grudiju, u svečanom narodnom odijelu, modrom prsluku sa velikim pucetima, crven kapom na glavi, stoji pred svojim stanom i naredjuje, kako će se spremiti sav tovar na mazge. Kraj njega žena u odjeći živih boja, sa širokim kositrenim pojasom o struku, brine se nad mirisavim pećenjima kozlića i jaganjaca na ražnju, što ih okreću nad vatrom mladi čobani sa kriškom zobenoga kruha i sirom škripavcem u ruci, torbom medju koljenima i crvenim kapama na glavi.

Tiho je tonulo sunce, zadnjim tracima pozlaćivalo sviloruna krda, što se sunčala na golu kamenju. A kad se spustila tiho hladna večer, sa svih se strana požure čobani, da danas što prije dotjeraju krda u torove i kad stignu pred stanove i posjedaju oko vatre, dočekuju ih očevi i svekrve punim lopižem uzavrele varenike i pečenjima jaganjaca. Onda zapjevaju djevojke. Brzo se jave i momci, pa zapjevaju puni glasovi pjesme bezbrižnih pastira, a pjesma im odjekuje širokim dulibama i vraća se od širokih stijena.

Stari gorštaci čobani posjednu i oni oko ognjišta, slušaju te pjesme i one ih nose tamo u sela na daleke puteve svojih mladih dana. A kad mrkne crna noć na povišenim gromačama kamenja Dolaca i Badnja pale krijesove, pucaju kubure i njima se dozivlju čobani i gazde sa udaljenih stanova na sutrašnji svečani pohod sa planine.

Tako se uznose veliki i silni ljudi ove Velegore.

Kad je svitala zora i sunce bilo još daleko tamo iza istočnih gora, gdje se pomaljali obrisi vrleti i dolaca, krenula je svečana povorka sa Badnja i Dolaca. Najprije krenu gusta krda ovaca i koza, prate ih zelenilom okićeni čobani uz svirku frule i pocikuju od veselja. Kraj njih poskakuju ovčarski psi i veselo se daju u potjeru za zaostalom ovcom i jaganjcem. Kad su krda plazeći po dolinama i uzvisinama dobrano poodmakla, slijede ih natovarene mazge i magarci mješinama, kotlićima, čitavim tovarom iz stanova, okićeni zelenim granama

i šarenim vrpcama na prepletenoj grivi. Za njima jaši gazda gospodar blaga i žena mu u svečanim odijelima, okićeni nakitima i cvijećem. Prate ih čobani u modrim zobuncima i crvenim kapama na glavi, momci i djevojke okićene cvijećem i vijencima isušene trave. Pjevaju pjesme, gruvaju puške i kubure, a jeka ozvanja uokrug kroz proplanke gora i ponikava. U tom svečanom času kad zaore pjesme, stupa povorka ponosno i smjelo, uz pjesmu gromku, čuvstvenu i veličajnu, kao molitva, što uznosi srca...

Odmiče polagano planinski život ovom gorskom karavanom, u prekrasnim još nikad nevidjenim slikama jarkih boja i kolorita narodnih nošnja, što se u bojama narodnoga stijega ljube surom bojom kraškoga kamenja, zelenilom uvalica i travnika i crnim šumama u okrajcima. Nestaje po malo ove planinske slike čobanskog života na raskršćima ispod Vagana, puzajući sve dalje prema toplome jugu po zelenim planinama, iz kojih se hrpimice pomaljuju bijeli grebeni i ulomljeno stijenje, pa se penju sljemenima goljeti prema Halanu. A nad njima medju rastrganim oblacima prodrli su traci podnevnoga sunca i aureolom obasjani svečani zbor ovih krasnih ljudi zapjeva gromko himnu suncu, stvoritelju svijeta...

Sve sitnije bivaju modre i crvene točke u svečanoj povorci, sve sitnije točkice bijelih svilorunih krda, sve tiše i tiše dopiru njihove zvonke pjesme. Utihnuše kubure, utihnuše pjesme, nesta ovih

krasnih dobrih ljudi, nesta ove nevidjene nikad jošte u životu svete i veličanstvene slike gorskog kraja. Osta uokolo pusti sivi kamen, mrtve stijene pastirskoga stana na Dolcima, snuždile se tužne kao da plaću, hoće li se opet ova djeca sunca i ovih planina vratiti o proljeću i donijeti u taj pusti kraj sunca, pjesme, radosti i života!..

RISNJAK U ZIMI

Na Bijelim Stijenama

Kadgod sam bio na Bijelim Stijenama, imao sam novih doživljaja i udivljenja o neobuzdanoj igri prirode, koja tako često u Alpama ostavlja duboke dojmove u dušama odvažnih planinara, a koje oni rado bilježe u svoje planinarske kronike.

Što me zanosi ovamo na Bijele Stijene tolikom privlačivom snagom? Zašto hitim na nje verući se po klisurama nestrpljivošću športskog nagona, da se što prije dovinem njihovih vrhova na bridkim stijenama? — Kadgod mi tko spomene taj krasni gorski kraj, ćutim čeznuće za njim, koje se uzdiže do najvišeg užitka, kada oko mene buji radost, topli kucaji srca i duboki osjećaji ushita, što prožižu grudi mojih sudrugova planinara u tim romantičnim planinama naše Švice. Da nije to ona čovjekova sreća u nama samima i samo u gorama, kako kaže Maeterlinck? . . .

A opet koliko puta je čudnovat i dosta često nerazjašnjen utisak, što ga primaš ovdje, u tom bajoslovnom kraju naše Kapele, podno samih tih bregova, u tihim i malenim seoskim kućicama. Ti jaki gorštaci bistra pogleda i zdrava duha ne shvaćaju pravo, zašto tako veselo kuca srce ushi-

ćenog planinara baš na tim pustim vrletnim planinama. Ne slijede sa čeznućem njegovu čežnju, da se proveru tim grebenima i skalinama, gdje se uz tihu pjesmu vjetra i omorika udomila fantazija prepuna dugih priča o nevidljivim silama crnih šuma i sablasnih stijena i od pamtivijeka začaranom starcu Kleku, gdje da je i sam Kraljević Marko legao na počinak u staračko mu krilo.

Narod tih gorštaka ima svoju tradiciju, a vjerujte mi, ta podaje tom planinskom kraju još veći čar, što ga može samo smisliti čista pjesnička duša našeg naroda.

Nema tu ni alpskih kuća, ni mekih ležišta, toplih juha od sušena graha, ni hajdinskih žganaca sa slaninom, ni planinskoga vodića, ni planinskoga pozdrava, ni puteva sa napisima. Divlja romantika na sve strane! A ta nas potiče u našemu čeznuću, da se popnemo ovamo na vrhunce i na sam Badnjak i u žarko ljeto. Ne smeta nas ni noćenje u šumi, i u drvenoj truloj daščari, na lišću dočekamo u dubokom snu osvit dana! Ne smeta nas ni izvjedljivi domaćin, što nas neprestano i začudjeno pogledava, kao da pravo ne razumije, što nas goni u planinu kad nismo od šumarskoga zvanja. Ne smeta nas, kad stane pričati — a priča dugo i dugo o razbojnicima i vatri noću na Kleku, o udesu i vješticama, — usnemo blaženim snom i snivamo o doživljajima prošlog dana.

... Bilo mjeseca augusta, kad smo preko Begova Razdolja pošli na Bijele Stijene. Premda je bilo u augustu, zahladilo je i duvao mrzli zapadnjak.

Nebo bilo prevučeno tankim sivkastim oblačićima, koji su se na sve toplijem suncu gubili. Naokolo iz crnih gudura i provalija dizale se bijele magle, što je već običajan pojav jutrom u planinama, u raznim oblicima, spajale se u bjelkaste oblačiće, što su isprva titrali nad vrhovima i od časa do časa zastirali ih.

Naš vodić lugar kruži okom po tim vrhovima, što su provirili iz crnih šuma, šutljiv je i žuri mu se, da što prije dodje na prevalu, što nas dijeli od doline, u kojoj je Begova staza. Vjetar je duvao jače i motao magle u zraku. Iz crnih vlažnih šuma podrugljivo nas dozivlju šojke i svrake, jedini stvorovi, što uz kukavice, jastrebove i sokole unose nešto života u taj pusti kraj. Vjetar nam tjera u obraze maglu, hladna je i vlažna; ruke su nam pomodrile od zime hvatajući kamenje. Dosegli smo prevalu!

Magla! Žuto-siva magla!

Obavija nas sve gušća magla, na dva do tri metra jedan drugog ne raspoznajemo. Što smo joj skrivili, da nas progoni tako silovito iza naših pleća! — Što da radimo? ... Tu nema odgovora, već brzo dalje niz to pusto kamenje i paprad. Spustio se pljusak, koji ne poznaje nepremočivih pelerina i gumenih ogrtača ... Bljesne! ... Pred očima ostaju još dugo od te munje neke vijugaste žute šare. U ušima tutnji i šumi, kao da je iza nas opalio top. Nemaš kuda da se skloneš, — nigdje ništa, nigdje nikoga. Lugar okrenuo cijev od puške k zemlji i kao hitar zec bježi nizbrdo kroz gustu i

do prsiju visoku paprad, što je promočila i noge i odjeću. Nema tu oklijevanja, nema tu ni odmora ni daha. Strijele udaraju kao u ratu topovi! Osjetimo, da smo u žutom munjevnom oblaku...

Bože moj, dodje ti u toj konvulzivnoj trki nizbrdice momenat, da u tom paklu oko sebe rezigniraš. Gladan si, ne možeš da staneš, nema pogleda ni naprijed ni natrag, ni lijevo ni desno. Slijepo slijedimo onu prikazu pred nama, što si navukla na glavu crnu vreću i što bježi glavom bez obzira. Tu znade čovjek cijeniti, što je zdravo srce i jaka pluća, dobro čavlima potkovane cipele. Ne daš se, opireš se svom snagom i boriš, da te ne svladaju nevidljive sile, što vrebaju na te, da te unište. Hoćeš da pobjediš i moraš da pobjediš!

Kad smo pod nogama osjetili, da smo taj strmi dio puta sretno prošli, odahnemo s uzdisajem spašena čovjeka, što je dočekao sretnije časove... Eto nas na cesti, što vodi iz Tuka u Jasenak. Radnici, što su gradili tu cestu, stisnuli se pod niskim krovom od granja i lišća, promočeni od kiše, duvaju u vatru i pokazuju nam nekih dvjesta metara udaljenu jelu, u koju je udarila strijela i koja je gorjela kao baklja. Brzo smo se udobrovoljeli kod tih živih stvorova, u tom samotnom kraju, zbijali šale, kao da oko nas ne pljušti kiša i ne grmi paklenska tutnjava. Udomili se oko vatre i kod svakog jačeg vala vjetra i tutnjave gromova bili uvjereni, da će još danas zasjati nad nama sunce.

A kad su poslije podne provirili kroz mokro drveće prvi zlatni traci, bili smo kao djeca u bezazlenom ushitu i od sveg srca zapjevali pjesmu planinama. Novom snagom i poletnim duhom nastavimo strasno uspon na Stijene, što se tako veličanstveno nadvile nad naše glave i ljeskale na suncu u čistom kristalnom zraku, što je mirisao po hladnom daždu, kao nanizani briljanti u bogatom djerdanu.

Udjosmo u bijele dvorove golih i šiljatih stupova i hridi, izmedju njih guste, teško prohodne krške vrtače i guštare. Labirint dorskih i gotskih stupova bijelih kao alabaster, što se steru od Jasenka do Bitoraja u duljinu od više kilometara i u visinu od 1335 metara!

To su naše dolomitske vrleti! To su naše »Zinne« i »Fünffingerspitze«, »Vajoletthürme« i »Roszzähne« i bog ti znao, kako se sve zovu ona dolomitska čudovišta, što privlače radoznale putnike iz najudaljenijih krajeva zemlje. A u njihovim je škrapama i vrtačama bogatstvo flore, bogatstvo gorskog cvijeća, kite velikih bijelih runolista...

Evo nas na najvišem kamenu bijelog strmog crkvenog tornja, obasjani suncem što zapada, razdragani pjesmom divimo se veličajnom prizoru, što se pružio duž Velike i Male Kapele i po cijelom Gorskom Kotaru, pa sve tamo do masivnog Velebita, čije se visoke glavice zrcalile u suncu, bijele i čiste kao kararski mramor. A tamo iza njega sakrio se sinji Jadran, — naše krasno široko more, što ćemo ga sutra pozdraviti, spuštajući se do njega šumskom cestom iz Jasenka u Novi.

Po snijegu na Risnjak

Ne zadovoljuje nas danas više da polazimo u planine i alpe samo ljeti, već polazimo s mnogo više odvažnosti i interesa i zimi u gorsku prirodu, koja ne pozna ni sna ni mira, jer u njoj vlada vječan život i kretnja. Ulazimo i u borbu s njome, ali s poštovanjem i obožavanjem veličanstva i grozota prirodnih sila. Dolazimo k njoj da izbjegnemo iz nesredjenog socijalnog i gospodarskog položaja svoje okoline, da u njoj i zimi potražimo radosti u životu, nove pojave, jake utiske i da dodjemo do novih ideja.

Tamo, u visokim sniježnim gorama, pod čistim nebom i toplim suncem, na svježem zraku što omamljuje naša ćutila, čiji se vrhunci dosižu samo fizičkim naporima i jakom voljom, — tamo se radjaju razmišljaji i osjeća kraljevski ponos u uzburkanim grudima. Tamo se osjeti jače, što je radost u visokoj prirodi, koja nas izbavlja od civilizacije gradova i društva, što mehanizira cijeli naš život, dolazi se do istinske spoznaje, što vrijede tolike ideologije u životu, a što znači ljubiti druga i žrtvovati se zanj. I što se više uspinjemo strmim obroncima i dolazimo bliže k

snijegu, to više osjećamo dah slobode i naša duša poprima sve jače nešto od njegove čistoće. Tu smo zadovoljni da postojimo i mislimo, spokojni bez mržnje i gordi u svome triumfu. I za to rado podnosimo gazeći visoki snijeg uz studen vjetar sve napore i nezgode i nestrpljivi smo, da pohitimo cilju i nadjemo zadovoljstvo, zdravlje, mir i sreću.

Ah! da znate kako su zimi otajstvene u hrvatskom Kršu visoke i guste šume, okićene bijelim vijencima, snijegom zasute gorske doline i u njima slikovita sela u sunčanim danima duge zime! A kad se pod kraj zime znadu da uzmješaju u visokim sferama zračne struje, kad po više dana duva jaka bura, pada kiša sa snijegom i ledom, a po tom gusti snijeg pokri doline i gore, pa kad iza nevremena sine sunce i bura rasčisti nebo i zemlju, — dodjite tada i uvjerite se, kako se u tom našem planinskom kraju može doživiti mnogo šta neobična i čudna. Spoznat ćete vjeru u vlastitu snagu i jakost ljudske volje, novu etiku u tom planinskom bijelom svijetu, koja mora da prevlada u kulturnom čovjeku.

Dosadiše nam ljudi i konvencionalne spone svagdašnjeg života, pa se takvog jednog dana pod kraj zime pred više ljeta zaputismo petorica na bijeli Risnjak, našu najvišu i najljepšu zimsku Alpu.

Nad Lokvama tek probijao jutarnji sumrak i jedva se raspoznavali bijeli krovovi malenih kućica, kad smo tiho i nečujno provezli se na

saonicama, bez praporaca i hrzanja konja, po visokom snijegu, u Zelin. Negdje je odzvonilo na crkvenom tornju, radjao se bijeli dan i budili se ljudi u razasutim kućicama, iz kojih se kroz snježne krovove vlačio plavi gusti dim. Prispjeli smo u Zelin, u to malo gorsko seoce. Na rubu duboke livade, što ju prosjeca cesta od Zelina u Crnilug i zatvaraju kose visokog Tisovca, stanemo, da se spremimo na naš uspon. Livada se bijelila ko ledeno jezero, a iza jedne sirotne kućice, što se snuždila kao ostavljeni galeb na obali tog jezera, u dubini samog neba, gdje se razilazila jutarnja bijelo siva maglica, otvarao se veličajan prizor. U sunčanom ognju zasjale su bijele stijene masivnoga Risnjaka, što nam visok u tajinstvenoj šutnji prijeti svojim sniježnim usovima i strmim pećinama. Ali uzalud prijeti nama, koji prisluškujemo u razno doba godine kucajima u njegovim titanskim bijelim žilama i ne plašimo se popeti na njegova bijela krila, što ih širi kao ptica nad našim glavama! I što smo ti bliže, to je jači naš prkos i snaga, neutaživa izvedljivost, kakove ćemo saznati zagonetke u toj romantičnoj i mističnoj bijeloj prirodi. Pogledam drugove. Kako smo iznenada postali nestrpljivi, jaki i brzi! Kakova je to sila u prirodi, kakova strast u nama, kakva svijetla vječna istina u ogromnoj ognjenoj ploči sunca što se uzdigla iza dalekih gora, pa nam pozlatila vedre i vesele obraze?

Zalazimo isprva iz Zelina lakom uzbrdicom, prelazeći malene gorske livadice zasute visokim

snijegom u gustu šumu duge kose pod Tisovcem. Zaledjena kora snijega puca pod našim nogama. Šutimo i u duhu pratimo smjer našeg puta, što ga pokrio snijeg. Provlačimo se izmedju širokih bukava, visokih jela i tamnih snijegom zasutih borova. Znoj curi niz lice, penjemo se stopu po stopu, gazeći sve dublji snijeg, padamo na koljena i mučno se dižemo. Tu treba da si spokojan i hladnokrvan, da mirno podnašaš tegobe i da si vjeran drug, pripravan da pružiš ruku i izvlačiš bljižnjega iz zapuha snijega, u koji je zapao, jer nije slijedio instinktivno stope svoga prednjaka. Izmjenjujemo se, tko će prvi da pravi stope u sve većoj strmini snijega, improvizirajući neprestance izmedju drveća, da dohvatimo šumsku cestu, što vodi iz Crnogluga u Smrekovac. A kad smo ju nakon tri sata hoda dosegli, onda je naš napor bio kao i bol, kad popusti, ne mislimo više na nju i radujemo se, da nas je najteži napor minuo, jer hotimice zaboravljamo, da se sami obmanjujemo.

Izmedju stabalja pomolilo se sunce jasno i pomladjeno, nu slabo je grijalo u gustoj mreži sjena visokog drveća. Mnogo puta stanemo da odahnemo, ali nijedan ne malakše i ne sustane. Na zavoju ispod Medvedjih vrata prema Smrekovcu postaje naš put sve teži i naporniji radi dubokog snijega, što je napunio uvale i vrtače, te se mjestimice dizao poput morskih valova. Zrak je bio suh i svjež, davao nam krepčinu, da smo prteči se i padjajući do pojasa u snijeg, konačno sretno

dohvatili kuću na Smrekovcu, gdje se odmorismo, nakon četiri sata mučnog hoda.

S nama je u društvu planinar u poodmakloj dobi. Divimo se njegovoj snazi i uzdržljivosti. Saznao u zadnji čas o našem polasku na Risnjak, došao noću na vlak bez torbe i bez zaire, jer nije u svojoj planinarskoj revnosti i strasti mogao pregorjeti, da ne podijeli s nama prekrasne užitke gorskog kraja, tegobe i napor zimskog puta. I eto sada tolikim mirom u toj zimi, u visokom kraskom gorju, kaleko od ljudskih nastamba, uči se s mladjima stradati, trpiti žedju i spoznati, da čovjek malo treba za se. I dok prosti materijalisti nazivlju počinke uz obiljni užitak hrane i pila najljepšim momentima njihove ture, on idealista zadovoljuje se s malim, kruži u zanosu okom po gorskoj krajini i potiče nas da skratimo odmor, jer valja proći još za dana ogromnu sniježnu goru impozantnog Risnjaka. Živi primjer, kako se ličnost ne može nigdje da istakne tako energično i svestrano, kao u gorama.

... Od Smrekovca prema Torbarovoj livadi, snijeg je na zapusima dosizao do prvih grana na bukvama, a na malenim proplancima sjao se poput rastaljenog srebra. Sunce se diglo visoko i počelo malo grijati. Slijedimo stope prvoga u sipkom snijegu i veseli što nije na strminama zaledjen, jer bi to uvečalo naš napor i oprez, da se ne odpuznemo u duboke doline iz koje vire oštre kamene hridi i strši drveće iz snijega. Nagledamo se široke panorame gorskog kraja, što ga u dolinama pokrila bijela magla od Viševice do Bijelolasice i od Kleka sve do Zagrebačke gore. Najednom nas u toj gorskoj tišini potrese krik posljednjega druga, našega starine.

— Što se dogodilo? Nestao je ko da ga zemlja progutala. Povrate se brzo dvojica do njega, a iz udubine izmedju dva visoka kamena strše dvije čavlima potkovane noge. Zahvaljujući pravilnoj teži njegove omašne prirode, veselio se, da je ostao neozledjen, akoprem je pao naglavce.

Usporuje nam uspon kržljava klekovina, što nam se u snijegu plete medju nogama, a kad dodjemo na Torbarovu livadu, ugledamo pred nama našu Alpu, našu Rjavinu pod Triglavom, visoke snijegom pokrite stijene Risnjaka, što lebde u zraku. Od livade do vrha strma, duboka ponjava zaledjenog snijega. Prvi drug siječe cepinom stope u zaledjenu koru. Slijedimo ga korak po korak u nestrpljivom iščekivanju, kad ćemo na vrh pod onu nagnutu Dvoržakovu liticu, što nam toliko prkosi, da ugledamo more, pozdravimo zemlju i nebo. A kad stignemo na rubove pećina, sa kojih je vjetar očistio snijeg, veremo se rukama i nogama i podcikujemo od veselja, ko će prvi na onu najvišu liticu.

Tu smo na visini od tisuću pet sto dvadeset i osam metara!

Naokolo mnoštvo bregova, što se kao crni otoci dižu iz magle. Tamo dolje more! Čitavi Kvarnerski zaljev u bijeloj prozračnoj maglici,

kroz koju probija sunce i ljeska se na površini morskoj. U snijegu visoka Učka, a u bijele zidove palača Opatije i Lovrana uprlo sunce i blješti nam u oči. Pod nama riječka luka šumom jarbola. U more usjekli se svojim dugim krakovima Krk i Cres, a duboko tamo dolje crna trupina Velebitskog gorja sa bijelim vrhuncima. Sjetili smo se, da je jutros bila zima, a ovdje na vrhu ugrijalo sunce zrak, lahki, oživljujući, što nam duva s morske strane i uljuljao u san našeg dobričinu u poodmakloj dobi, što je rasprostro ogrtač na snijegu i nanj legao...

... Prošlo je već davno podne i sunce zapadalo k strani Učke i Sisola. Valja nam se rastati s ovim svijetom, što se modrim čistim zrakom dotiče samoga neba. Napjevali smo se, nadozivali puste bregove naokolo, radosni do obijesti spuštamo se po našim stopama, kližući po snijegu, padamo i badamo ruke i glavu u legene iglice prhkoga snijega. Povratimo se na Smrekovac po naše torbe i odavde prteći se opet visokim zapusima, dižemo se na prevalu Medvjedjih vrata, što nam se tako impozatno otvaraju svojim kamenim stijenama, regbi na dohvat ruke. Žurimo se da za tri sata hoda dodjemo do Jelenja i do noći k moru.

Što se dublje spuštamo tom šumskom cestom u zavojima, to više ulazimo u proljeće, a rastaljeni snijeg pretvara se na cesti u malena jezera. Ostavljamo Jelenje i žurimo se širokom čistom

Lujzinskom cestom prema Kamenjaku i Grobničkom polju. Ne osjećamo umora, veseli smo, zbijamo šale i uživamo u prekrasnim prizorima.

Sav zapad iza Učke žario se prekrasnim vatrenim bojama, što su prelazile u ljubičastu, dok nisu utonule u tamno sive boje sumračja večernjega neba. Gledaš, dugo gledaš i teško se opraštaš od umirućeg sunca, kao da nestaje s njime i naše sreće. Naokolo po krškim brdinama i na okrajcima dugog Grobničkog polja, izmedju Kamenjaka i Obruča, dizao se iz dolina i uvala mrak, a za njime spuštala se tiha noć.

Zastali smo u Sobolu, da večeramo u jednoj gostionici, gdje se plesalo i pjevalo uz harmoniku i još iste noći nastavili put na Sušak, kamo dodjosmo po ponoći. A putem po čistoj noći već po nešto umorni od tolikog hoda u jednom danu, šutimo i podajemo se svojim mislima o našem prelazu preko Risnjaka k moru u jednome danu, svraćamo poglede u tamno čisto nebo posuto zvijezdicama. Ah! imadu li one dušu, imade li života Mars, Saturn, Jupiter i tolike druge, što kao zapaljeni krijesovi titraju u dubinama svemira? One nas privlače magičnom silom i strepimo pred najvišim pitanjima svemirske beskrajnosti, koje nam ne može da protumači ni Kopernikov sistem, ni ičiji um. I svaki od nas ćuti u duši neku tajnu, koju je nemoguće razriješiti, u koju je nemoguće gledati kao ni u sunce, tajnu smrti i budućeg života. U ekstazi najvećeg zanosa, rado navrnemo svoju

misao u filozofiranje, jer se u idealnoj duši planinara, sve što priroda pruža lijepa, dobra, velika i tajinstvena, odrazuje jače i dublje, nego li u duši onih, što najljepše dane u životu prospavaju i ne vide ljepote neizmjerne prirode. On osjeća i razmišlja u isto vrijeme, a razmišlja samo za to, da još bolje osjeća.

Na Velikom Zvonaru

(Na Grossglockneru 3798 m).

Uporedo s modernom civilizacijom, koja odalečuje čovjeka od prirode, razvija se i širi čitavom Evropom turistički duh, koji povraća čovjeka k prirodi. Što više prodire kultura u široke gradjanske slojeve to se zapaža sve veća težnja, da se polazi u prirodu, u gore, u alpe. Čovjek žuri, hiti u prirodu, da primi od nje nove dojmove i misli i da se s njima vrati na kulturni rad. Nema danas više tih pogibelji, tih grozota, koje bi odvratile kulturnoga čovjeka na putu u visoke gore, na ledenike, na strme visoke ponore, oštre grebene i kamene stijene. Bojazan zamjenio je prezir smrti, strah je svladala silna provala volje, koja je pobjedila grandiozne Alpe i njihove ledenike, što ih ovijaju kao veličanstveni bijeli valovi.

... Tko samo jedan dan proboravi u ljetnim mjesecima na Glocknerovoj kući (2143 m) do koje se uspinje u zavojima cesta u visinu od 850 m, iz malenog ubavog tirolskog sela Heiligenbluta, snebivat će se od čuda, kako njome dolaze stotine i stotine turista i nestrpljivo iščekuju, kad li

će ugledati silne ledenike Glocknerove, o kojima toliko pričaju. Dolaze i odlaze bogataši i siromasi, tvornički radnici i sveučilišni profesori, teškim torbama na ledjima, omotani užetima, cepinima u ruci. Ostavili su svoj dnevni fizički i duševni posao i dolaze na mnogo teži rad, što umara tijelo do ugodne umornosti. Gledajući ih kolikom težnjom hrle u slobodnu alpinsku prirodu, da se u njoj preporode i osvježe, shvaćaš kako planinarstvo sa individualno psihološke strane uzgaja čovjeka do spoznanja i izražavanja sebe samoga, tražeći u prirodi novih osnova i smjerova svojoj misli.

Bilo je koncem kolovoza, jednoga dana pod večer, kad je hladni sjevernjak rasčistio magle oko visokih bregova, nad kojima je čitavi dan sniježilo. Duga povorka turista pomicala se do druge planinske kuće na uzvisini Franje Josipa (2422 m). Iz sve prozirnije magle pomalo se ukazivale čiste bijele visoke gore sa finim konturama i čudnim oblicima njihovih vrhunaca. Kolika daljina dijeli te gore od neba?... S njih se ruše u doline široke ledene rijeke. Vrhunci i ledenici obasjani su ružičastim sunčanim svijetlom. Pred kućom sgrču se planinari svih narodnosti, ponajviše Bavarci i Sasi, da se nadive tim slikama. Bregovi, ledenici i magla što se brzo pomicala, sve je to najednom veselo oživjelo, ljeskajući se u crvenilu zapadajućeg sunca, u svim nijansama, od najfinije ružičaste, do tamno grimizne boje. Veliki i Mali Glockner, Johanisberg, Teufelskam,

VELIKI ZVONAR

Börenkopf, mijenjali su svoju bijelu boju, u ružičastu, modru, ljubičastu i zelenu... Kakova harmonija boja! Harmonija nama smrtnicima nepoznata!...

Hladan vjetar sa ledenika Pasterce natjerao je sve turiste u kuću, gdje se zgrtali oko tople peći. Tu je započela planinarska burza. Oko četrdeset njih pregovara sa vodićima za sutrašnji uspon na Glockner...

Čitavu noć hujila je bura, tresla prozorima i uljulala u duboki san planinsku kuću. Bilo je u cik zore, kad nas se ipak našlo dvanaest turista i četiri vodića, što smo se usmjelili poći na Glockner, akoprem je oblačno jutro nagovještalo kišovit, tmuran dan. Prelazimo Pasterca ledenik, što svojim otvorenim paralelnim pukotinama i prugama sliči izrovanom bijelom polju. Preskakujemo korita ledene vode, koja poput potočića teče ledenikom do prve ledenjače pukotine duboke i do 50 metara, u koju je neugodan pogled, i u kakove se već dosta neopreznih ljudi strovalilo. Na drugoj obali Pasterce prelazi se na strmu pećinu. Po njoj se penje izmedju kamenja, po rubovima i žljebovima čitavi sat sve do velikog ledenika Hofmanovog. Tu nam vodići stave nanoge željezne dereze i svežu nas o sebe dugim užetima, a na oči stavimo tamne naočale...

Vjetar brije, od časa do časa padaju mrvice ledene kiše, a poslije gusti snijeg. Uspinjemo se polagano i oprezno po strmom ogromnom ledeniku, koji se preko odrezane pećine kao široki

smrzli slap ruši na Pastercu. Pun je dubokih pukotina zasutih sviježim snijegom. Prelazimo neprestano se uspinjući, sniježne mostove nad gudurama ledenika prema Hohenwartovoj usjeklini i nastavimo smjerom prema grebenu Salma na Adlersruhe (3465 m). Neugodan greben. Na njemu vise naslage smrznutoga snijega, što se usljed vjetra nagibao spram nas. Vodići oprezno obilaze sniježne strehe, da nas izvedu na golu pećinu, s koje je bura očistila snijeg. Zrak je bivao rijedji, zima sve oštrija. Neki drugovi usporuju korake i zaostaju u snijegu, pa opet nastave mehanički, odmjerenim korakom za stopama svojih vodića. U visini smo od kojih 3.300 metara. Vjetar trga i mota magle nad našim glavama, probijaju sunčani traci, upiru u naše obraze, rastapaju na površini snijeg i led... Netko povikne, da je kuća na vidiku... Bože moj, tko je tu kuću podigao ovdje na malenom plateau ove strme i vratolomne pećine od 3465 metara! Koja silna ljubav za te gore i volja, mnogima i mnogima u dolinama nepoznata! Koliki idealizam, koja vjera i koja misao!... Sva je zaledjena, s nje vise debele sige leda, što ih otapa žarko sunce. U njoj može da prenoći do sedamdeset ljudi. Tu nadjosmo dva turista, što čekaju lijepo vrijeme, da se popnu na vrh i jednoga, što već četiri dana leži u vručici i traži lječničku pomoć.

Vjetar neprestano trga maglu i na mahove vide se tornjevi i grebeni Dolomita, bijeli Johanisberg i duboko dolje impozantni ledenik Pa-

sterca. Za čas opet dolaze magle i iz nje padaju zrnca ledene kiše...

U zoru drugoga dana u kući Adlersruhe ustaju planinari, cvokoću od zime, konvulzivno hodaju od sobe do kuhinje, izlaze pred kuću, govore o promjeni vremena, o poteškoćama, što će ih snaći na prelazu od Maloga na Veliki Glockner usljed visokog zaledjenog snijega. Danilo se, kad je povorka povezana užetima o vodiće pošla na vrh. Korak po korak stupamo jedan za drugim tiho bez riječi po visokom snijegu, upiruči poglede u stope naših vodića. Neko vrijeme idemo po snijegu bolje, no što smo se nadali. Dodjemo pod pećinu strmu 45 stupanja, punu snijega. Neki nemir udje u sve nas. Prvi se vodić muči kod uspona, praveći nam duboke stope u snijegu, što je pokrio željezne žice, koje bi nam pomogle kod uspona. Strašan greben Maloga Glocknera, s jedne i druge strane oštro odrezan. Samo je za onoga, koji je potpunoma prost od vrtoglavice. Vjetar trga s nama poput velikih valova, hoće da nas strovali niz strašne dubine. Kako je u takvim časovima različit sud i osjećaj u ljudima. Jednome je užasno i teško, drugi prolazi mirno za vodićem i spušta se mehanički na sedlo, što veže oba Glocknera.

Sedlo je zatrpano visokim snijegom, što se nakrivio na jednu stranu.

Prelazi prvi vodić i oprezno udara u snijeg stope, što se mrvi pod njegovi mnogama i u malenim kuglama kotrlja niz strminu. S lijeve i desne stra-

ne zijevaju više stotina metara duboki ponori. Samo jedan neoprezan korak na tom 50 cm širokom, a osam do deset metara dugom prelazu preko sedla i propast je neizbježiva!...

Još deset časaka, tješe nas vodići i bit ćemo na vrhu. Osjećamo, kako se kroz redju maglu probijamo sve više izvoru svijetla, a kad ugledamo pred sobom na vrhu veliki željezni krst, obuze nas neizreciva radost, da smo se sretno popeli na sam vrh Glocknera, na 3798 metara! Tisuću metara više od našeg orijaša Triglava!

Svi se radujemo kao braća, ne pitamo koje smo narodnosti, koje vjere, svi smo jednako gordi u našemu triumfu. Tu ne dolaze oni, kojima manjka zanosne snage, koji nemaju spoznaju vlastite volje, koja nas čini presretnima, kad dodjemo do cilja!

Pod nama silno rastrgane stijene ruše se u vrtoglavoj, jezovitoj strmini u dubinu, ruše se ledeni plazovi u doline. Neograničena tajinstvenost ovdje visoko gore budi u nama nove zagonetke, na koje nismo nikada pomišljali. Zar ovaj krst na vrhu razjašnjuje naše bivstvovanje? Zar ovaj veličanstveni simbol, što ga postaviše ovdje priprosti seljaci iz dolina, imade svrhu, da kulturnom čovjeku poništi ideal, da u visinama osudjuje ono, što ne može razjasniti razum, da živi u harmoniji sa nerazjašnjenim? Da traži u tome sudjelovanje čovječje volje i božanskoga uredjenja!... Iz tih misli trgnu nas otvoreni na čas vidici na Marmolatu, Monte Cristallo, Tri cine i što bi okom trenuo nestane ove grandiozne panorame...

Sve jači vjetar, što prelazi u jaku buru tjera nas sa ove točke kod samoga neba. Pogledam još jednom prema Pasterci. Duboke stijene groze se svakome, da će ga smrviti, ko bi se usudio k njima, široki orijaški ledenici na sve strane ruše se duboko... Bože moj svuda naokolo Silno!... Pusto!... Duboko!... i Veličanstveno!

Obavije nas grdni oblak magle, ko preporodjeni, mirno korak po korak silazimo i vraćamo se po našim stopama do kuće na Adlersruhu. Minula nas svaka bojazan, ni sama smrt nije nam više ništa strašna... Što to učini gora iz neznanoga crva iz onih tamnih dubokih dolina...

... Kad je pala noć izadjem na drvenu verandu kuće na Adlersruhu. Magle se spuštale u crnu dolinu i zastrle ljudski rod. Iz zvijezdama posutoga neba pala je jedna zvijezda i njezina svjetla točka zaustavila se u tamnome svemiru. Misao leti od zvijezde do zvijezde, mašta se razvija, hoće da me svlada neka tiha melankolija, nostalgija, što li? Borim se s uvjerenjem, da se ne može živjeti samo mišljenjem i maštanjem. Hoće se volje i odlučnosti. Hoće se ideala, koje odkrivamo u visokim gorama, koji su mnogo bliže životu i koji mu mogu dati viši smisao. Za takove ideale hoće se vjere u vlastitu snagu, u moć svoje volje, dobre volje, kojom će svladati i najteže puteve...

Klek

Jeste li kada putujući zimi mimo Ogulina bacili pogled na sam Klek, kad mu snježni zameti posakriju goleti, pećine i guštare? Kada britki sjevero-istočnjak uljulja u dugi zimski san gorostasa Kraljevića Marka i pokrije ga snježnim valovjem do dva metra visokim? Kada silne snježne plohe i svjetlo siva zimska maglica izmjene sliku ove romantične naše planine? Tada je on sličan Alpi težih prilaza, koja traži ustrajno svladavanje napora i čvrstu volju u planinara, koji hoće da omjeri svoje sile za još veći i teži zadatak. Tada je on jedna impozantna gora Gorskoga kotara! A na njoj od podnožja do vrha obilje zimskih čara i divota, prepuna novih utisaka i poezije veličanstvene prirode, što se širom gorskog kraja prelijeva kao uzburkano more u silnim valovima bijeloga snijega, što blješti na suncu kao samo biserje i dragulji.

... Bilo je jednog zimskog jutra mjeseca februara, kad smo još za debele tame gazili prhki snijeg na cesti, što vodi od Ogulina preko kamenoga mosta na Dobri u Musulin potok, kraj zime od nekih 7 stupanja ispod ništice. Sa sjevero za-

pada duvao nam u lice lagani jutarnji vjetrić, što je štipao za lice. Prečac, što sječe cestu nedaleko mosta do onog puteljka, kojim seljaci skraćuju put u Musulin, a koji planinare vodi na strmu livadu na zapadnoj klekovskoj kosi, bio je sav zasut debelim snijegom, u kojemu smo slijedili tragove zamrznutih stopa seljaka, koji ovuda polaze u Musulin i Jasenak. Duboka uvala, što nas dijelila od Kleka, bila je gotovo zasuta snijegom, iz kojega je provirivalo golo granje guštare i ljeskovine. Mučno smo prtili snijeg na onoj strmoj livadi zapadne klekovske kose, koji je na mjestima i zapusima sizao i dva metra visoko. Na vrhu strme livade, gdje ljeti zakreće planinarski put u hladovitu bukovu šumu dosizao je snijeg do prvih grana na drveću. Ovdje nam se ukažu visoke i strme klekovske stijene, što se gotovo na dohvat ruke tako impozantno dižu i ruše pune snijega u svojim škrapama i pukotinama, a koji je na njihovim vrhovima visio u debelim zamrznutim strehama.

Što smo više skretali na sjevernu stranu kose, bivao je snijeg tvrdji i imao je ledenu koru, koja nas je držala na površini, te nismo trebali izvlačiti nogu iz snježnih jama kao do sada. Mjestimice bili su zapusi tako visoki, da smo ih morali obilaziti, gubeći pri tome visinu.

Tko je bio ljeti na Kleku, sjetit će se, kako put vodi laganom strminom i rubom zapadne kose kroz šumu, pa poslije vrhom strmog šumskog proplanka, onda kamenom stazicom ispod pećina,

dok ne zakrene lijevo nešto strmije uz podnožje visoke sjeverne klekovske stijene stepenicama do travnika sa crnom zemljom, prolazeći prije kroz žljebić u pećini od par metara visine, a odavde rubom kamenoga travnika do na sam vrh. Taj cijeli put bio je zasut snijegom, što se čvrsto priljubio uz kamenje i pećine.

Bože moj, nas tri neznatna stvora u toj osami i snježnoj pustinji, gdje na daleko i široko nema živog stvora! Gdje možemo jednim mahom da postanemo žrtve ove veličanstvene zimske prirode, ako se survaju na nas ledene strehe, što vise nad glavama na strmim pećinama, ako se odvale od snage leda pećine i kamenje, što se naokolo dizalo u grandiozne bedeme, što obuhvaćaju ovaj Klekovski masiv! I ova tri neznatna komarca u toj beskrajnoj gorskoj pučini, dozvolila su si užitak, da se nadive ovim veličajnim prizorima, što ih stvara, ruši i diže nepoznata nam energija, što pokreće svemirom! Dive se kako se impozantno diže klekovska sjeverna stijena, uz koju se čvrsto prirasla ogromna masa strmog snijega. Nema tu ni traga stepenicama, ni onoj strmoj sipini, što ljeti ovdje roni u dubinu, strmu i široku, ispletenu ogromnim golim debljima bukava i omorika, koja, reko bi, imade dno u samome crnome paklu.

Vjetar piri bez odmora, a magla biva sve prozirnijom i to nam vraća na mahove izgubljenu čeznju, da se dovinemo samog vrha. Uspinjanje po snijegu pod okomitom sjevernom stijenom, pa prelaz preko malenoga žljebića do na onaj travnik sa crnom zemljom nedaleko samog vrha, bio je najmučniji dio našeg puta. Sam travnik pod vrhom bio je jedna debela ledena ploha, koju smo bez većeg napora brzo prešli, držeći se njezine sredine, da ne stanemo na snježne strehe, koje su nam dolje tako impozantno visile visoko nad glavama. Uz više opreza na uskom rubu kratkoga grebena, kao i na prelazu odavde na Klekovski vrh, kuda se je previo tvrdi snijeg, dohvatili smo brzo vrh Kleka bez pogibelji i straha.

Stojimo u snijegu na samom vrhu Kleka. Pogledam na sat, trebali smo od Ogulina punih šest sati, za taj ljeti tako lagani, lijepo izvedeni put, koji prevališ za najdulje tri sata. Ledeni je vjetar neprestano lagano pirio, gonio nas i nad nama bijele prozirne magle, kroz čije bi nas raspukline obasjali traci podnevnoga sunca. Dolinom Dobre polagano se pomiču valovi bijele magle, što nam zastrla pogled na Ogulin i okolicu. Na čas otvorio bi se vidik na zapadnu i sjevernu stranu Velike Kapele, gdje su iz uzburkanog mora provirili vrhovi Bjelolasice, bijele hridi Samarskih i Bijelih Stijena, što se kao zlatne ploče blještile na suncu. Pod nama naokolo samog vrha strmo se i duboko ruše gromadne litice u ponore, prepune snijega i ledenih siga. — Čarobno i Krasno!

Izvlačimo iz snijega sad jednu sad drugu prozeblu nogu i nemamo kuda da sjednemo. Zima nam neda da dulje ostanemo ovdje i da dočekamo čisti vidik, dok se ova magla digne, koju vjetar

tjera mimo naših smrznutih obraza, tjerajući podjedno i nas iz carstva magle i vjetrova.

Silaz po našim utrtim stopama nije bio naporan i unio je u nas veselo raspoloženje, kad smo zapadali do pojasa u snijeg i jedan drugome pomagali izvlačiti se iz njega. Cijeli put do kamenoga mosta na Dobri išli smo našim stopama, prikraćivali si put klizanjem po strmim livadama, te smo oko četiri sata po podne bili već u gostionici kod mosta, gdje smo se otopili. Krčmar i nekoliko seljaka krstili se od čuda, što smo tražili na Kleku u toj zimi, kad nismo lovci i svaki je od njih znao da priča o nesrećama u svojoj porodici, što su ih nanijele vještice sa Kleka, o vucima i medvjedima i šta ja znam o čemu sve...

Još iste večeri sjedili smo u vlaku i govorili o našem usponu na Klek. Osokoljeni uspjehom stvarali osnove za zimski polazak na Risnjak, Viševicu i Medvedjak. Poslije ove ture, svaki je od nas osjećao, da je postao drugi čovjek, kao što to osjeća malo ne svaki planinar, koji se prvi put uspne na Triglav, ili bilo na koju Alpu. Srdačnost i iskreno drugarstvo medju nama vezalo se jače i nije bilo ničesa, što bi nas u tim sretnim časovima razdvojilo. A kad je pala noć i nebo se prosulo zvijezdicama, zima je postala kruća, sjedili smo u kutevima ugrijanog vagona i drijemali svladani naporom toga dana. U duhu pratili naš put i naše stope u tom zimskom carstvu prekrasnih planina. U mislima smo gledali, kako se kidaju teške oblačine, a probija ih topli sunčani smješak.

Kako proljetni lahor treperi raspucanim granama, a po brežuljcima ozvanjaju odjeci motike uz pratnju pjesme. Kako se budi proljeće i život. I ta pjesma probudila je iz dugog zimskoj sna orijaša Kraljevića Marka, diže junačko čelo, da se ozre na sve strane diljem ove krasne zemlje i ko da pita, da li jošte živu naraštaji istih običaja, istih srdaca, da li jošte bije u njima samopouzdanje u vlastitu snagu i ljubav za slobodu ove široke i prekrasne zemlje. Hoće li doći opet i ovoga proljeća veseli i junački sinovi te domaje, da sa vrha njegovog vedrog čela pozdrave doline i brda, rijeke i potoke, sela i gradove naše lijepe domovine!

Sadržaj:

Strana

Noć na Sv. Brdu 5
Zimi na vrhu Medvedjaka 14
Učka 23
Kako je godine 1908. osam Zagrepčana išlo na Triglav . 30
U praskozorje na Viševici 41
Buljma 51
Proljeće u Karavankama 57
Hajdučki Kukovi 65
Svečani dan na Velebitu 72
Na Bijelim Stijenama 81
Po snijegu na Risnjak 86
Na Velikom Zvonaru 95
Klek 102